

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Diplomová práce

Správa a fungování táborů nucené práce v ČSR (1948–1953)

Veronika Skalová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy
Studijní obor Moderní dějiny

Správa a fungování táborů nucené práce v ČSR (1948–1953)

Veronika Skalová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.
Katedra historických věd
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury.

V Plzni 25. 4. 2014

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za čas, trpělivost a cenné rady při vypracování diplomové práce.

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Správa táborů nucené práce	4
2.1 Využití nucené práce v historii	4
2.2 Politická perzekuce	5
2.3 Příprava zákona o táborech nucené práce.....	8
2.3.1 Zákon 247/1948 Sb.	10
2.4 Příprava zřizování a vznik prvních táborů	12
2.5 TNP v období 1949–1950.....	13
2.5.1 Akce T–43.....	15
2.6 Reorganizace, stagnace a první vlna likvidace TNP.....	17
2.7 Dokončení likvidace TNP	19
2.8 Změny ve správě TNP	20
3 Příkazovací komise	22
3.1 Vyhledávání osob pro komise.....	22
3.2 Působnost a zásady činnosti příkazovacích komisí	23
3.3 Vznik a činnost příkazovacích komisí	25
3.4 Změny v činnosti příkazovacích komisí	28
4 Vnitřní režim v TNP	30
4.1 Personál v TNP	31
4.1.1 Strážní služba	32
4.1.2 Mravně-politická a osvětová výchova	33
4.1.3 Zdravotní péče	35
4.1.4 Hospodářsko-správní a spisová služba	37
4.2 Příslušníci TNP	37
4.2.1 Nástup chovanců do tábora.....	37
4.2.2 Práva a povinnosti příslušníků tábora.....	39
4.2.3 Doba pobytu v táboře a rozdělení do táborových tříd	40
4.2.4 Ubytování.....	42
4.2.5 Stravování	42
4.2.6 Práce příslušníků TNP	43
4.3 Denní řád.....	46
4.4 Kázeňský řád.....	47
4.5 Samospráva příslušníků tábora	50
4.6 Propuštění z TNP	51
5 Závěr	54
6 Seznam pramenů a literatury	56
Nevydané archivní prameny	56
Literatura.....	56
Internetové zdroje	57
7 Summary	58
8 Seznam příloh	59

1 Úvod

Nastolením komunistického režimu v únoru roku 1948 začalo v Československé republice období převratných změn. Nejistota, obavy a snaha o upevnění režimu vedly vedoucí funkcionáře Komunistické strany Československa nejen ke stíhání politické opozice a domnělých odpůrců režimu, ale také k vyvolání strachu napříč společností. Strana těchto svých cílů dosahovala především prostřednictvím tzv. politické perzekuce, která se tak stala základním stavebním kamenem režimu. Omezením základních politických a občanských práv a svobod a zavedením mimosoudní perzekuce tak nový režim postupně budoval svou stabilitu a stíháním nepřizpůsobivých občanů dosahoval vytyčených cílů, jako např. hospodářských či politických. První formou mimosoudní perzekuce obyvatel se staly tábory nucené práce, které vznikly jako reakce na první vážnější problémy, s kterými se nový režim musel potýkat. Zákon 247/1948 Sb. vstoupil v platnost v listopadu 1948 a umožňoval zadržení jedinců, kteří ohrožovali výstavbu lidově demokratického zřízení, vyhýbali se práci atd. O jejich umístění do tábora nucené práce nerozhodoval soud, ale tzv. příkazovací komise.

Předložená diplomová práce reflektuje genezi a vývoj systému táborů nucené práce v období od listopadu 1948 do jejich zániku na konci roku 1953. Práci se dělí na tři větší tematické části, přičemž první úsek se zabývá v prvé řadě historií využití nucené práce, přípravou zákona o táborech nucené práce a následnou přípravu a zakládání prvních táborů. V neposlední řadě je zde zohledněna problematika rozvoje, stagnace a konečné likvidace sítě táborů v Československu. V návaznosti na vývoj táborového systému se druhá část práce věnuje problematice příkazovacích komisí, které působily při krajských národních výborech a mezi jejichž hlavní úkoly patřilo zařazování problematických osob do táborů. Tato část se také zabývá analýzou zásad, vymezením činnosti komisí a oblastem jejich působení. Poslední část diplomové práce se věnuje vnitřnímu režimu táborů a jejich správě. V první řadě se tato část věnuje personálnímu zajištění velitelství tábora, strážní služby, zdravotní péče nebo strážní služby. Dále přibližuje denní režim příslušníků táborů nucené práce a jejich práva a povinnosti během pobytu v táboře a podmínky v ubytovacích zařízeních, na pracovištích atd. Jako hlavní cíle předložené diplomové práce lze označit objasnění příčin, jež vedly k vytvoření systému táborů nucené práce na území Československa, zda jejich vznik a fungování naplnil očekávání vedoucích funkcionářů

komunistické strany a činnost příkazovacích. Dále také přiblížení vnitřního režimu táborů nucené práce a pracovních podmínek zařazených.

Odborná literatura věnující se problematice táborů nucené práce není příliš rozsáhlá. Příčinu lze najít v poměrně krátké době, po kterou mají historikové přístup k archivním pramenům s touto tematikou. Veškerá literatura začala vznikat až na počátku 90. let 20. století a mezi hlavní autory, kteří se táborům nucené práce věnují, lze zařadit Karla Kaplana a jeho dílo *Tábory nucené práce v Československu 1948–1954*, které vyšlo v Praze v roce 1992. Dále např. monografie autorů Mečislava Boráka a Dušana Janáka *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*, vydané v Opavě roku 1996. Na dané téma proběhla také vědecká konference, která se konala v roce 1991 v Opavě. Z přednesených příspěvků sestavil Dušan Janák ve spolupráci se Zdeňkem Jiráskem sborník s názvem *Tábory nucené práce a další projevy perzekuce 1948–1954*. Mezi novější publikace, věnující se problematice TNP lze zařadit dílo Františka Bártíka *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*, vydané v Praze v roce 2009 a monografii Jerguše Sivoše s názvem *Bez rozsudku! Pracovní tábory, sústred'ovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945–1953*, která byla vydána v roce 2011 v Bratislavě a jež se zabývá se problematikou slovenských táborů nucené práce.

K vypracování práce byla využita výše zmíněná literatura, z které se jako nejpřínosnější projevila monografie Mečislava Boráka a Dušana Janáka, která poskytla podklady především pro vytvoření kapitol pojednávajících o zřizování, vývoji a následné likvidaci systému TNP a kapitol o činnosti příkazovacích komisí. Významné bylo také dílo Karla Kaplana, které sloužilo jako podklad pro vytvoření části práce pojednávající o přípravách zákona 247/1948 Sb. Většina diplomové práce však vznikla na základě badatelského výzkumu v Archivu bezpečnostních složek v Brně-Kanicích, konkrétně fondu E-1 Správa TNP Praha a fondu E-4 Správa nápravných zařízení Praha, který poskytl nejen materiály spojené s činností příkazovacích komisí, ale také situační zprávy obsahující podrobné informace o správě a organizaci jednotlivých táborů. Na základě podkladů z archivu vznikla také poslední část diplomové práce pojednávající o vnitřním režimu TNP.

Považuji za vhodné na tomto místě upozornit na pojmy, jež by mohly při čtení práce působit zmatečně. V prvé řadě se jedná o označení internovaných osob v táborech nucené práce, příkazovací komise rozlišovaly mezi osobami zařazovanými a příkazovanými do tábora. Mezi zařazované osoby se počítaly ty, které do tábora

nastupovaly na základě obvinění z vyhýbání se práci, ohrožení výstavby lidově demokratické republiky, veřejného zásobování atd. Jako osoba přikázaná byla vnímána ta, která se do tábora dostala po odpykání soudem uloženého trestu na základě zákona na ochranu republiky, o stíhání černého obchodu atd., z důvodu sjednocení pojmů je v textu práce používáno označení zařazený. Ze stylistického důvodu využívám pro označení systému táborů nucené práce, převážně zkrácené označení „tábory“ či „TNP“. Podobný problém se objevuje s použitím označení správa TNP. V případě, že jde o Správu TNP, která je vnímána jako ústřední orgán všech táborů nucené práce, je použito velké písmeno. Jedná-li se označení „správa TNP“ či „správa tábora“, je tím myšleno vedení jednoho tábora či táborového komplexu.

2 Správa táborů nucené práce

2.1 Využití nucené práce v historii

Nucená práce, její využívání a formy se během 19. a 20. století modifikovaly do různých podob. V první řadě se jednalo o soudní uložení nucené práce jako součásti výkonu trestu odnětí svobody. Jako druhou formu lze uvést využití nucené práce pro opětovné začlenění vězňů do společnosti. Resocializace vězňů probíhala ve zvláštních zařízeních, kterými byly např. donucovací pracovny v období rakousko-uherské monarchie. V neposlední řadě docházelo k využívání nucené či povinné práce úřady k veřejným účelům a pracím, pro zabezpečení místního rozvoje. Poslední zmíněná forma byla využívána především v koloniích nebo během první světové války německou a rakouskou vládou.¹

Během meziválečného období se problematikou zneužívání povinné, nucené a otrocké práce začaly zabývat mezinárodní organizace, jednalo se především o Společnost národů a Mezinárodní organizaci práce. Z jednání zmíněných organizací vzešlo několik významných rezolucí, jako první byla uzavřena dohoda z 25. září 1926, která zakázala využívání otrocké práce a umožnila trestněprávními normami její stíhání. Státy, které tuto dohodu podepsaly, se současně zavázaly k vytvoření legislativního základu, který měl vést k odstranění otroctví a obchodu s otroky.² Na základě šetření došla komise znalců k zjištění, že různé formy nucené práce využívají vlády nejen v koloniích a mandátních územích, nýbrž i v nezávislých státech Afriky a v Americe včetně USA. Výsledkem zkoumání tohoto problému byla rezoluce číslo 29 o nucené a povinné práci, kterou 28. června 1930 přijali účastníci 14. zasedání Mezinárodní konference práce.

Rezoluce číslo 29 je důležitá především proto, že zde došlo k vymezení pojmu nucená práce. Jako nucená práce byla označena práce nebo služba, která je vymáhána pod pohrůžkou trestu a k jejímuž vykonání se daná osoba nenabídla dobrovolně. Mezinárodní konference práce sice nucenou práci odsoudila, ale současně v rezoluci uvedla výjimky, kdy se o nucenou práci nejedná. Mezi výlučné situace zařadili např. činnosti spojené s povinnou vojenskou službou, soudním rozhodnutím pod

---

¹ JANÁK, Dušan, *Nucená práce a pracovní tábory v totalitních režimech*. In: *České vězeňství* 8, 2000, 1, s. 48.

² CHYSKÝ, Jiří, *Nucená práce a její problematika se zřetelem k podstatě pracovníprávního poměru*, Praha 1961, s. 12.

dozorem veřejného úřadu a práci vymáhanou v období války či pohromy.³ Rezoluce byla namířena proti nucené práci v koloniích a závislých územích, omezovala však využití nucené práce k hospodářským účelům.⁴ V důsledku nastolení bolševické diktatury v Rusku a ve 30. letech nacistické v Německu došlo v těchto zemích k zformování specifických systémů nucené práce, které se v důsledku druhé světové války rozšířily do okupovaných evropských zemí. Po skončení války nacistická forma nucené práce zanikla, sovětská podoba se však dále rozvíjela nejen v samotném Sovětském svazu, ale šířila se i do sovětských satelitů ve střední a jihovýchodní Evropě.⁵ Od roku 1947 na půdě Organizace spojených národů opět začaly sílit pokusy o dohled nad státy, které využívají nucenou práci. Na základě těchto pokusů vznikl v březnu 1951 Výbor pro nucenou práci, jehož hlavní úkol spočíval ve sledování existujících soustav nucené práce v Evropě. Z výsledků tohoto pozorování vzešla zpráva z 27. května 1953, která potvrdila využívání nucené práce ze dvou hlavních důvodů. Jednalo se o nucenou práci ukládanou z politických či hospodářských důvodů.⁶

Používání nucené práce se v poválečném Československu neobjevilo poprvé. Nejstarším typem zřízení pro pobyt osob za účelem práce byly tzv. donucovací pracovny, využívané od 18. století až do roku 1948 k izolaci a nápravě pachatelů trestných činů. Další typ představovaly nucené pracovní kolonie používané od roku 1929 a od podzimu 1938 docházelo k zřizování vojensky organizovaných pracovních útvarů, které spadaly pod ministerstvo národní obrany. V pracovních útvarech docházelo ke koncentraci práce schopných nezaměstnaných mužů, v březnu 1939 došlo k přeměně pracovních útvarů v tzv. kárné pracovní tábory, které byly po okupaci převedeny pod správu protektorátního ministerstva vnitra. Po skončení druhé světové války začaly na území Československa vznikat různé druhy táborů, které soustřeďovaly především tzv. státně nespolehlivé obyvatelstvo.⁷

2.2 Politická perzekuce

Po roce 1945 prošla celá Evropa velkými změnami. Státy střední a jihovýchodní Evropy, které se ocitly pod sférou vlivu Sovětského svazu, prošly třemi vývojovými fázemi. První období mělo usnadnit cestu komunistů k moci a je označováno jako

---

³ CHYSKÝ, s. 39–41.

⁴ JANÁK, *Nucená práce*, s. 48.

⁵ Tamtéž.

⁶ JANÁK, Dušan, *Kapitoly o československém vězeňství*, Opava 2002, s. 35–36.

⁷ JANÁK, *Nucená práce* s. 52.

tzv. fáze limitované či řízené demokracie, vyznačující se silnými socialistickými, centralistickými a autoritativními prvky v politickém, ekonomickém i kulturním životě. Během let 1947–1948 navazuje druhá etapa, která je typická komunistickým převzetím moci a jejich usilování o nastolení totalitního režimu a sovětizaci společnosti, to vše za výrazné pomoci Moskvy. Nedlouho po smrti J. V. Stalina lze nalézt počátek třetí fáze, která se vyznačuje ustupováním od tvrdého kurzu a snahou o reformu režimu a oslabení vlivu Sovětského svazu na řízení státu.⁸

V Československu začala druhá etapa výše zmíněného schématu po únoru 1948, snahy o nastolení totalitního režimu lze spatřit v zavedení systému jedné strany, centralistickém řízení hospodářství, urychlení industrializace, počátku kolektivizace podle sovětského vzoru atd.⁹ Součástí nové politiky Komunistické strany Československa se stalo masové zastrašování nepohodlných občanů, tomuto účelu sloužila především politická perzekuce. Vše bylo podřízeno odstranění tzv. nepřizpůsobivých občanů, a to i za cenu potlačení demokratických principů, současně došlo k zahájení cíleného stíhání politických a zájmových skupin, jinak smýšlejících občanů, církví, ale i celých sociálních vrstev. Důsledkem těchto opatření došlo k potlačení nejen právního řádu a jistot, ale i základních lidských práv a svobod.¹⁰

Podle Karla Kaplana byla politická perzekuce nejen trvalým a neodmyslitelným znakem komunistického režimu, ale zároveň podmínkou a způsobem jeho existence. Stíhání obyvatel na základě odlišného politického smýšlení, jakýmsi základním kamenem režimu, bez kterého by daná státní forma nemohla existovat a fungovat. Stíhání a pronásledování obyvatel se stalo nástrojem, umožňujícím postihovat veškeré oblasti společnosti a vytvořit tak politické základy režimu a „nové“ společnosti. Vedoucí funkcionáři komunistické strany tohoto stavu dosahovali především omezením základních politických a občanských práv a svobod, např. omezením svobody tisku, pohybu, politického či náboženského vyznání nebo zákazem shromažďování. Dále využívali politickou perzekuci cíleně a účelově k prosazení konkrétních záměrů a cílů, především se jednalo o období upevňování režimu, ale i v době, kdy se objevily určité potíže. Během existence komunistického režimu se měnil nejen rozsah a forma

---

⁸ JANÁK, *Nucená práce*, s. 47.

⁹ PACZKOWSKI, Andrej, *Polsko—„nepřátelský národ“*. In: COURTOIS, Stéphane, et al: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe*, Praha 1999, s. 338.

¹⁰ JANÁK, *Nucená práce*, s. 47.

politického stíhání, ale i počet postižených osob.¹¹ Tato různorodost byla ovlivněna několika faktory. Jednalo se především o mezinárodní poměry a jejich změny, dále vnitřní poměry a pocit ohrožení režimu a v neposlední řadě schopnosti, politické myšlení, kulturní úroveň a charakter vykonavatelů perzekuce.¹² Dva vnitropolitické faktory však působily trvale, bez ohledu na ostatní hlediska. Jednalo se o momentální hodnocení pevnosti režimu vedoucími funkcionáři a úspěchy moci při prosazování politických a hospodářských plánů.¹³

Nejčastější a nejrozšířenější formy politické perzekuce lze rozdělit do čtyř hlavních kategorií, které se mohou navzájem prolínat a navazovat na sebe. Nejvíce využívanou a současně i „nejlehčí“ formou politického stíhání bylo cílené vyřazení občana z veřejného života. Jako důvod mohla sloužit odlišná politická příslušnost, náboženské vyznání nebo národní či sociální původ. V tomto případě režim využíval odpojení telefonních linek, odebrání řidičských průkazů, uděloval omezení nebo trvalý zákaz cestování do zahraničí. Jako další stupeň lze označit opatření vůči občanů, která vedla k existenčním problémům stíhaných. Tzn. propouštění ze zaměstnání, zákaz práce v oboru, zastavení kariérního postupu nebo studia dětí. V neposlední řadě vedoucí funkcionáři využívali nuceného stěhování rodin za účelem zbavit velká města tzv. reakce. Tato forma byla využívána především v roce 1949, v průběhu akce T-43, mezi jejíž cíle patřilo naplnit tábory nucené práce, rodiny zařazených vystěhovat a do jejich bytů nastěhovat čerstvé důstojníky armády. Poslední a nejtvrďší podobu politické perzekuce představovalo věznění bez řádného a nestranného soudu na základě politických procesů. Jedinci postižení poslední jmenovanou formou perzekuce byli buď přikázáni do táborů nucené práce, nebo se stali obětí politických procesů.¹⁴

---

¹¹ Jako příklad lze použít, pro komunistický režim nejisté období po únoru 1948. Nestabilita režimu zapříčinila nárůst perzekučních opatření vůči společnosti. Nárůst masové nezákonnosti lze vysledovat i v období po srpnu 1968 a v období normalizace.

¹² KAPLAN, Karel, *Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu*. In: GEBAUER, František, *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989*, Praha 1993, s. 26.

¹³ Tamtéž, s. 6–9.

¹⁴ Tamtéž, s. 27–30.

2.3 Příprava zákona o táborech nucené práce

Po převzetí moci komunisty v únoru 1948 se hlavní prioritou nového režimu stala snaha importovat představy strany do všech oblastí státní správy. V oblasti justice a vězeňství se tyto změny nezačaly projevovat ihned, nýbrž teprve po zvolení Klementa Gottwalda prezidentem.¹⁵ Jedním ze znaků doprovázející formování nového systému se stala masová nezákonnost, kterou představovaly především tresty bez soudů a internace občanů na základě politických usnesení stranických a vládních orgánů. Prvními institucemi, které spojovaly výše zmíněné projevy nezákonnosti, byly tábory nucené práce, o jejichž zřízení rozhodlo předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa na jednáních v září a říjnu 1948.¹⁶

Zákon, který umožňoval vznik táborů nucené práce, vznikl jako reakce na vlnu nespokojenosti občanů se zásobováním a hospodářskými potížemi. Jeho urychlené přijetí však zapříčinil pohřeb bývalého prezidenta Edvarda Beneše 8. září 1948, který funkcionáři ÚV KSČ vnímali jako první vážnější otřes režimu. Obavy z napětí, které mohl pohřeb bývalého prezidenta způsobit, vedl vedení komunistické strany ke svolání veřejných schůzí v závodech, na kterých měli zaměstnanci podepsat rezoluce odsuzující předpokládané provokace na pohřbu. Rezoluce obsahovala také požadavek ostrého zásahu proti jejich možným iniciátorům a účastníkům.¹⁷ Den po pohřbu, tedy 9. září 1948, se na Hradě sešel úzký okruh vedoucích funkcionářů KSČ, kteří přijali doporučení předsedy strany a prezidenta Klementa Gottwalda, který trval na přijetí zákonných opatření proti reakci. Na Gottwaldův návrh navázal generální tajemník KSČ Rudolf Slánský, který nejprve prezentoval hodnocení průběhu pohřbu Edvarda Beneše, ve kterém označil pohřeb jako pokus o „antiúnor“. Současně také navrhl přijetí zákona o pracovních táborech. Většina přítomných souhlasila, pouze místopředseda vlády Zdeněk Fierlinger a předseda parlamentu Oldřich John, bývalí sociální demokraté, dali najevo mírný nesouhlas.¹⁸

Již od léta téhož roku na ministerstvu vnitra probíhaly přípravy zákona o táborech nucené práce, jako předloha pro návrh zákona sloužilo autorům nařízení

---

¹⁵ BAJCURA, Lubomír, *Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945–1969*. In: *České vězeňství* 6, 1999, 2–3, s. 14.

¹⁶ JANÁK, D., JIRÁSEK, Z., *Vznik a existence táborů nucené práce v podmínkách zakladatelského období komunistického systému v Československu*. In: JIRÁSEK, Zdeněk (ed.), *Tábory nucené práce a další projevy perzekuce 1948–1954*. Sborník konference SÚ ČSAV a KH FF SU, Opava 1991, s. 5.

¹⁷ KAPLAN, Karel, *Tábory nucené práce v Československu 1948–1954*, Praha 1992, s. 79.

¹⁸ Tamtéž, s. 80.

Slovenské národní rady z 23. března 1948 a prováděcí nařízení Sboru pověřenců z 23. dubna 1948 o zřizování pracovních útvarů¹⁹, které byly založeny pro osoby postižené poúnorovými čistkami.²⁰ Autoři zákona také vycházeli z legislativního zakotvení a zkušeností z bývalých donucovacích pracoven a nakonec vytvořili dva návrhy zákona. Pracovníci ministerstva vnitra a právní komise ÚV KSČ upozornili na protiústavní podstatu navrhovaného zákona, a to především v oblasti omezení svobody člověka bez trestního základu a příliš široce vymezený okruh osob, které by měl daný zákon postihnout. Návrh zákona totiž určoval k zařazení osoby vyhýbající se práci, rozvracející výstavbu lidově demokratického režimu nebo ohrožující veřejné zásobování.²¹

Předsednictvo ÚV KSČ se osnovou zákona zabývalo 20. září 1948 a návrh předkládal a obhajoval vedoucí úředník ministerstva vnitra a velitel Státní bezpečnosti Jindřich Veselý. Přítomní funkcionáři během porady došli k závěru, že zákon neporušuje ústavu a Rudolf Slánský poukázal na možnost, že by se zákon mohl týkat i osob odsouzených na základě zákona 231/1948 Sb. na ochranu republiky. Odsouzení by tak po odpykání trestu byli na určitou dobu umístěni do pracovního tábora.²² Předsednictvo s návrhem zákona souhlasilo a na konci září se návrhem zákona zabývala vláda. Vláda však obdržela osnovu zcela odlišnou od té, kterou projednávalo předsednictvo ÚV KSČ, jelikož již obsahovala návrh Slánského na zařazování odsouzených osob po odpykání trestu na základě zákona na ochranu lidově demokratické republiky, zákona o stíhání černého obchodu a zákona na ochranu provádění dvouletého hospodářského plánu.²³ Ve vládě návrh zákona vyvolal ostrou diskuzi, na jejímž základě vznikl seznam pasáží, kterým měla být věnována zvýšená pozornost, a změny, jež by měl nový zákon obsahovat. Připomínky vlády se týkaly především zdůraznění výchovného charakteru pracovních středisek, dále upozorňovaly na to, že by pobyt v táboře neměl být ztřeštěním či prodloužením soudem uloženého trestu. Poslanci požadovali záruku, že se ve střediscích nebude docházet k ponižování lidské důstojnosti a nebude používáno tělesných trestů. Současně žádali, aby bylo jasné

---

¹⁹ Podrobněji viz SIVOŠ, Jerguš, *Bez rozsudku! Pracovní tábory, sústredovacie tábory a tábory nútenej práce na Slovensku 1945–1953*, Bratislava 2011.

²⁰ JANÁK, JIRÁSEK, s. 5.

²¹ KAPLAN, Karel, *Tábory*, s. 81.

²² Tamtéž.

²³ Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé - zákon 231/1948 Sb. zákon 15/1947 Sb. a zákon 27/1947 Sb. Dostupné: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>, [cit. 24. 2. 2014].

rozlišováno, zda je daná osoba do tábora odsouzena za trestný čin nebo zařazena pro vyhýbání se práci.²⁴

Přepracovaná osnova byla projednávána na jednání vlády 5. října a obsahovala rozsáhlé změny, které odporovaly všem bodům vládního usnesení i návrhům Antonína Zápotockého na uvolnění a zmírnění zákona. Nový návrh byl o poznání ostřejší a tvrdší než předchozí a poprvé se objevilo označení „tábory nucené práce“. Po dlouhých a intenzivních rozpravách vláda návrh zákona schválila, měla však být vypuštěna pasáž o automatickém zařazení vězňů po odpykání trestů. V konečném znění zákona 247/1948 Sb., který byl Národním shromážděním přijat 25. října 1948, však zmíněná formulace zůstala.²⁵ Výsledkem byl všeobecně koncipovaný zákon, který umožňoval při volné interpretaci postihnout široký okruh osob, jimž vedle pobytu v táboře mohly být uloženy dodatečné tresty.²⁶

2.3.1 Zákon 247/1948 Sb.

Jak již bylo zmíněno výše, zákon zdůrazňoval výchovný charakter pracovních táborů, současně však upozorňoval, že podle § 32 Ústavy je občanskou povinností pracovat ve prospěch celku. Ti, kteří tuto povinnost nedodržovali, měli být umístěni do táborů nucené práce, které spadaly pod správu ministerstva vnitra. Pracovních sil, zařazených do táborů, mělo být využíváno na „výkon prací podnikaných státem, národními podniky a svazky lidové správy ke splnění jednotného hospodářského plánu“.²⁷ Osoby, které měly být zařazené do táborů nucené práce, zákon členil do tří základních skupin. První kategorie se týkala jedinců, kteří se vyhýbali práci, ale i osob, které ohrožovaly výstavbu lidově demokratického zřízení nebo hospodářský život a veřejné zásobování. Toto vymezení bylo vztahováno nejen na tuláky, opilce či prostitutky, ale také na bývalé podnikatele, statkáře, šmelináře a nepoctivé obchodníky.²⁸ Do další skupiny spadali jedinci odsouzení za trestný čin na základě jednoho z následujících čtyř zákonů.

---

²⁴ KAPLAN, Karel, *Tábory*, s. 82.

²⁵ Tamtéž, s. 83–84.

²⁶ JANÁK, JIRÁSEK, s. 7.

²⁷ Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, r. 1948, částka 93, zákon 247/1948 Sb., § 1, odstavec 3. Dostupné: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>, [cit. 24. 2. 2014].

²⁸ BORÁK, Mečislav, JANÁK, Dušan, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*, Opava 1996, s. 17.

1. Zákona 231/1948 Sb.²⁹ na ochranu lidově demokratické republiky z 6. října 1948, což se např. týkalo odsouzených za velezradu, pobuřování proti republice a její hanobení a trestných činů proti bezpečnosti státu atd.
2. Zákona 15/1947 Sb. z 21. února 1947 o stíhání černého obchodu a podobných pletich³⁰, podle kterého byli souzeni ti, kteří obchodovali s věcmi denní potřeby za přemrštěnou cenu za cílem vlastního obohacení, zdražení trhu atd. na úkor řízeného hospodářství.
3. Dále se jednalo o zákon 27/1947 Sb. ze 4. března 1947 o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu.³¹
4. Zákona 165/1946 Sb. o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou.³²

Osoby odsouzené soudem podle některého z výše uvedených zákonů měly být po odpykání uloženého trestu zařazeny k převýchově do táborů nucené práce. Poslední skupinu zařazovaných tvořili jedinci, kteří spáchali správní přestupek.

O zařazení výše zmíněných skupin občanů do táborů rozhodovaly tříčlenné komise, jmenované ministerstvem vnitra či krajskými národními výbory. Co se týče délky pobytu, zákon ukládal rozmezí od tří měsíců po dobu dvou let. Komise zákonem získala široký rozsah pravomocí – určovala dobu pobytu osob v táboře, mohla zakázat pobyt v určité oblasti, nařídít vyklizení bytu nebo odejmutí živnostenského oprávnění atd.³³ Dle § 7 zmíněného zákona měly zařazené osoby povinnost vykonávat zadané práce nejen uvnitř tábora, ale i mimo něj. Internovaní měli nárok na plat, který byl určován podle pracovního výkonu. Mzda se dělila na čtyři díly, jednak se z ní hradily náklady na pobyt chovance v táboře, část se posílala rodinám, určité procento správa tábora vyplácela zařazeným jako kapesné a zbylou část ukládala a zařazení uložené peníze obdrželi při propuštění z tábora. V zákoně je dále ustanoveno, že se příslušníkům tábora musí dostávat mravní, osvětové a odborné výchovy.³⁴ Umístění do tábora nebylo bráno jako trest, nýbrž jako preventivní opatření pro činy, které by ohrozily výstavbu

---

²⁹ Sbírka zákonů a nařízení, r. 1948, částka 93, Dostupné: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>, [cit. 24. 2. 2014].

³⁰ Tamtéž, r. 1947, částka 9.

³¹ Tamtéž, r. 1948, částka 13.

³² Tamtéž, zákon 247/1948 Sb., § 2.

³³ Tamtéž, §§ 3–6.

³⁴ Tamtéž, §§ 7–8.

lidově demokratického zřízení. I když osoby zařazené do tábora nespáchaly trestný čin, jejich pobyt v táboře byl vyznačen v soudním rejstříku trestů.³⁵

2.4 Příprava zřizování a vznik prvních táborů

V první fázi příprav se nejjednodušší cestou pro vytvoření fungující sítě táborů nucené práce jevílo využití a případné rozšíření již existujícího systému táborů a bývalých odsunových středisek pro Němce. Tato idea byla realizována pouze zčásti, jelikož se odsunových táborů dochovala pouze malá část a navíc se ne všechny nacházely v oblastech, kde byl nedostatek pracovních sil.³⁶ V Čechách se nacházelo těchto středisek 15, jejichž kapacita umožňovala umístit až 20 tisíc osob a nabízela se i možnost rozšíření o dalších 12 tisíc míst. Na Slovensku již fungovalo pět tzv. pracovních útvarů, ve kterých bylo umístěno 700 osob, z toho 210 Němců.³⁷ Nevhodné umístění sběrných táborů pro Němce vedlo ministerstvo vnitra k druhotnému vyhledávání vhodných objektů. V tomto směru se projevíly velice nápomocné nejen samotné závody a podniky, ale i krajské a okresní národní výbory, které usilovaly o co nejrychlejší dodání levných pracovních sil a byly ochotni zajistit zařazeným ubytování sami.³⁸ Zájem o levnou pracovní sílu byl tak obrovský, že muselo ministerstvo průmyslu určit pořadí, v jakém budou pracovní síly rozdělovány do jednotlivých průmyslových odvětví. Požadavky závodů byly podle důležitosti rozděleny do čtyř hlavních skupin. V první řadě měli být zařazení dodáváci do hutnictví, dále hornictví, průmyslu kamene a zemin a až poté do sklářského a porcelánového průmyslu.³⁹

Výše uvedené rozdělení důležitosti průmyslových odvětví vedlo k založení prvního tábora nucené práce v Kladně-Dříně, do kterého na počátku prosince 1948 nastoupilo 29 mužů, kteří pracovali ve Spojených ocelárnách v Kladně.⁴⁰ Do konce roku 1948 bylo v českých zemích zřízeno dalších 12 táborů. Pro Důl Antonín Zápotocký byl založen tábor v Kladně-Dubí, v Dolním Jiřetíně pro severočeské uhelné doly, v Horním Žďáru u Jáchymova pro Jáchymovské doly, v Českých Budějovicích vznikl tábor pro ženy, které pracovaly v tužkařském průmyslu, pro doly v Jílovém se pracovní síly braly z Lešanského sběrného tábora, který byl společný pro muže i ženy.

---

³⁵ BAJCURA, s. 25.

³⁶ KAPLAN, *Tábory*, s. 84.

³⁷ BORÁK, JANÁK, s. 137.

³⁸ Archiv bezpečnostních složek Brno-Kanice (dále ABS-K), fond (f.), E-1 – Správa TNP Praha, karton (k.) 1, inventární jednotka (i. j.) 2 – Návrhy na zřízení TNP.

³⁹ Tamtéž, k. 2, i. j. 7 – Dopis ministerstva průmyslu z 2. 10. 1948.

⁴⁰ KAPLAN, *Tábory*, s. 85.

Ve východních Čechách vznikly tábory ve Stárkově v Broumovském okrese, který měl zásobovat Východočeské uhelné doly v Trutnově. Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly získávaly pracovní síly z tří táborů. První se nacházel v Ostravě-Kunčicích a fungoval současně jako sběrný tábor pro danou oblast, další dva tábory vznikly v Hrušově a Doubravě. Pro důl V. Noska došlo ke zřízení tábora nucené práce v Oslavanech u Brna, pro Třinecké železářny v Třinci a jako poslední byl zřízen tábor ve Znojmě, který zásoboval Konzervárny ovoce a zeleniny Znojmo a byl určen především pro ženy a osoby se sníženou pracovní schopností.⁴¹

Uvedené tábory měly celkovou kapacitu 11 530 osob, z toho se 6500 míst nacházelo ve sběrném táboře v Lešanech. Ministerstvo vnitra plánovalo zahájit činnost všech táborů od 3. ledna 1949. Co se týče oblasti Slovenska, zdejší pracovní útvary, které fungovaly na základě norem Slovenské národní rady č. 7 a 18/1948, byly přetvořeny na základě zákona 247/1948 Sb. na tábory nucené práce. Jednalo se o tábory v Ilavě, Ústie nad Oravou, Novákách a Lubochni. Současně byla zastavena činnost speciální komise, která pracovala při pověřenectvu vnitra v Bratislavě, a došlo k navržení nových členů komise pro příkazování osob do TNP. Zdejší komise měla zahájit činnost po 1. lednu 1949.⁴²

2.5 TNP v období 1949–1950

Již od prosince 1948 se objevovaly stížnosti řady podniků na nedostatky a pomalý průběh zařazování osob do táborů nucené práce. Zároveň ministerstvo vnitra zaznamenalo nárůst zájmu o zřízení dalších táborů např. v Plzeňském, Karlovarském nebo Libereckém kraji.⁴³ V průběhu měsíce ledna proto oddělení ministerstva vnitra pro správu táborů nucené práce jednalo o založení dalších táborů pro Škodovy závody v Plzni, doly v Sokolově a cementárny a vápenky v Berouně. Paradoxem je, že ministerstvo vnitra jednalo o zřízeních nových táborů a přitom příkazovací komise nebyly schopné pracovat dostatečně rychle, aby naplnily stávající tábory. Navzdory intenzivnímu jednání o založení dalších táborů nucené práce klesl počet již založených táborů o dva, které ministerstvo vnitra předalo k dispozici ministerstvu spravedlnosti pro soudní provinilce. Jednalo se o tábor v Horním Žďáru u Jáchymova a Doubravě v okrese Fryštát.⁴⁴ Rovněž připravovaný tábor v Lazech byl přeměněn na trestanecký

---

⁴¹ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva k 1. 1. 1949 z 3. 1. 1949. Podrobněji viz tabulka č. 3.

⁴² Tamtéž.

⁴³ BORÁK, JANÁK, s. 156., ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva z 3. 1. 1949.

⁴⁴ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva z 31. 1. 1949.

tábor.⁴⁵ Během ledna 1949 zahájila činnost většina příkazovacích komisí a počet táborů se začal pomalu zvyšovat. K 30. červnu 1949 oficiálně fungovalo na území Československa 16 táborů nucené práce⁴⁶, avšak tábor v Hodoníně v okrese Boskovice nebyl oficiálně v provozu a byl zřízen pouze pro případ nutnosti, jelikož se zde v dané době nenacházela volná pracovní místa. Na konci června bylo v táborech zařazeno 3385 osob, z toho 608 žen.⁴⁷ V důsledku dokončení stavby hydroelektrárny a zrušení pracovních míst pro táborové příslušníky v Ústí nad Oravou došlo ke zrušení zdejšího tábora.⁴⁸

Obavy ministerstva zemědělství a ředitelství státních statků z nadcházející sklizně vedly ministerstvo vnitra k rozšíření sítě táborů nucené práce o další tři tábory v řídkce osídlených oblastech. Nově vytvořené tábory byly určeny pro ženy a jejich kapacita se pohybovala v rozmezí od 150 po 300 osob. Ke zřízení prvního tábora došlo v Širokých Třebčicích na Karlovarsku, následoval tábor ve Valticích u Mikulova a jako pobočka Valtického tábora vznikl TNP v obci Uherčice v okrese Moravské Budějovice. Zařazené ženy měly být, ve všech třech případech, ubytovány v zámeckých objektech.⁴⁹ Během letních měsíců roku 1949 došlo také ke zrušení stávajících, např. sběrného tábora v Lešanech, jehož správu převzalo ministerstvo práce a sociální péče. Zmíněné ministerstvo využívalo bývalý tábor v Lešanech jako shromažďovací středisko pro řecké imigranty. Likvidace sběrného tábora začala 25. července a oficiálně byl zrušen v polovině následujícího měsíce, materiál a zařízení tábora však bylo převezeno až na začátku září do nového sběrného tábora ve Všebořicích u Ústí nad Labem. Do Všebořic byli také postupně přesunuti chovanci a veškerý personál z bývalého tábora v Lešanech. Nový sběrný tábor byl umístěn v prostorách bývalého střediska pro Němce a poskytoval pracovní možnosti pro 300–600 osob.⁵⁰

Počátkem srpna 1949 došlo také k novému rozdělení sběrných táborů nucené práce a k nim příslušících příkazovacích komisí. Od 15. srpna ministerstvo vnitra určilo čtyři sběrné tábory pro muže, které se nacházely ve Všebořicích, v Pardubicích, Brně a Ostravě-Kunčicích. Pro ženy byl stanoven stejný počet sběrných táborů a nalézaly se v Pardubicích, Českých Budějovicích, Širokých Třebčicích a ve Valticích.⁵¹

---

⁴⁵ BORÁK, JANÁK, s. 155.

⁴⁶ Podrobněji viz tabulka č. 4.

⁴⁷ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva za II. čtvrtletí 1949 z 11. 7. 1949.

⁴⁸ BORÁK, JANÁK, s. 157.

⁴⁹ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva za II. čtvrtletí 1949 z 11. 7. 1949.

⁵⁰ BORÁK, JANÁK, s. 158.

⁵¹ Rozdělení sběrných táborů podrobněji viz tabulka č. 5.

Ve sběrných táborech byly zařazené osoby tříděny podle druhu provinění, fyzického stáří, pracovních schopností a odbornosti. Na základě takto zjištěných informací pak byla daná osoba převezena do odpovídajícího tábora.⁵²

2.5.1 Akce T-43

Nespokojenost s dosavadními výsledky existence TNP vedla ministerstvo vnitra a vedoucí funkcionáře komunistické strany k přípravě tzv. akce T-43, která měla poloprázdné tábory naplnit reakcionáři a politickými odpůrci a vyčistit velká města od reakce. Mezi hlavní důvody zahájení akce T-43 patřila nespokojenost s počtem a sociálním složením osob zařazených do táborů, nedostatek pracovních sil v Jáchymovských dolech, sílící projevy nedůvěry občanů v režim a úsilí vedoucích funkcionářů KSČ o zostření třídního boje. V souvislosti s přípravami na zahájení akce došlo k dalším snahám o rozšíření sítě TNP, i když tábory nebyly naplněny ani z jedné třetiny.⁵³

Během porady, která proběhla na konci května 1949 na ministerstvu vnitra, si účastníci uvědomili, že zařazování do táborů neprobíhá podle jejich představ. Hlavní problém viděli v tom, že bezpečnostní referenti ONV nechápou politické poslání táborů nucené práce.⁵⁴ Přítomní funkcionáři se proto rozhodli, že osoby splňující podmínky k zařazení do tábora budou nadále vybírat místní orgány komunistické strany, odbory a další organizace a poté tyto návrhy předají jednotlivým příkazovacím komisím. O týden později bylo na poradě na ÚV KSČ rozhodnuto o přednostním zařazování osob na základě třídního hlediska a špatný vztah k práci byl odsunut až na druhé místo.⁵⁵ Na základě těchto porad začal jednat krajský výbor KSČ v Praze a zahájil přípravu akce, která by zajistila pravidelný přísun třídních nepřátel do táborů a zastavila narůstající nespokojenost obyvatel s režimem. Akce připravovaná krajským výborem KSČ v Praze měla začít na začátku srpna 1949. Začátek akce byl však odsunut, jelikož Rudolf Slánský navrhl rozšíření akce na celé území českých zemí a ne pouze na území Prahy.⁵⁶ Akci řídilo ministerstvo vnitra a podílely se na ní bezpečnostní složky, aparát a funkcionáři KSČ společně s národními výbory. Na počátku srpna Státní bezpečnost rozeslala směrnice pro využití táborů nucené práce a podrobné pracovní instrukce k akci

---

⁵² BORÁK, JANÁK, s. 158–159.

⁵³ Tamtéž, s. 159.

⁵⁴ KAPLAN, *Tábory*, s. 114.

⁵⁵ Tamtéž, s. 115.

⁵⁶ Tamtéž.

T-43. Na konci srpna se pak konala porada na ministerstvu vnitra, jejímž výsledkem bylo ustanovení ústřední komise pro řízení akce. Na této poradě také bylo rozhodnuto neprovádět akci na území Slovenska a rozšířit tábory, tak aby se do nich vešlo 15 tisíc osob do konce roku 1949.⁵⁷

Výše zmíněné organizační pokyny obsahovaly přesné plány celé akce. Na základě seznamů osob vhodných pro případné zařazení do táborů, které vyhotovila, zpracovala a rozčlenila ústřední kancelář T-43, jednotlivé krajské sekretariáty KSČ zajistily rychlé prověření osob okresními a místními komunistickými organizacemi. Okresní a místní organizace zajistily doplnění dat k jednotlivým návrhům a s doporučením jak nadále pokračovat tyto dokumenty vracely zpět do krajské kanceláře. V krajských kancelářích došlo k opětovnému přezkoumání a případnému doplnění informací a teprve poté byla tato data předána komisím, které rozhodly o zařazení či nezařazení jedince do tábora.⁵⁸

Po několika měsících intenzivních příprav byla akce T-43 v Praze zahájena, ráno 3. října 1949 a jejím hlavním úkolem bylo zajistit pro tábory nucené práce nárůst internovaných osob. Jako vedlejší účinek akce očekávalo vedení strany zastrášení možných opozičních aktivistů a reakcionářů.⁵⁹ Akce se zúčastnilo přes sedm set příslušníků Lidových milicí a téměř stejný počet příslušníků bezpečnosti. První den bylo předvedeno 525 osob a od 7. října do 12. října bylo předvedeno dalších 351 lidí. Krajský výbor KSČ v Praze po zahájení akce vyjádřil svou spokojenost s průběhem akce, avšak v jednotlivých okresech neprobíhalo prověřování osob podle představ organizátorů, jelikož z téměř 16 500 dotazníků se vrátilo pouze 5891, přičemž 3 tisíce z nich bylo chybně vyplněných.⁶⁰ Kritika průběhu akce T-43 v Praze vedla po 10 dnech k jejímu zastavení a v důsledku neúspěchu pražské akce byly upraveny směrnice a hlavní cíle akce celostátní. Nové směrnice upřednostňovaly tlak na zapojení lidí do práce v národních podnicích a likvidaci soukromého sektoru. Akce T-43 v jednotlivých krajích měla být zahájena 15. listopadu, ale již na počátku listopadu bylo její zahájení odloženo na neurčito a v lednu 1950 byla akce T-43 definitivně zrušena.⁶¹ Akce T-43 nenaplnila očekávání a záměry, jež do ní autoři vkládali. Jako důvod neúspěchu akce uvedl Kaplan, že „realizaci v předpokládaném masovém rozsahu zabrzдила obava

---

⁵⁷ KAPLAN, *Tábory*, s. 116.

⁵⁸ Tamtéž, s. 119.

⁵⁹ Tamtéž, s. 114.

⁶⁰ Tamtéž, s. 124.

⁶¹ BORÁK, JANÁK, s. 160.

z nepříznivých politických důsledků“.⁶² Jediným výsledkem nepovedené akce byla rozšířená soustava táborů nucené práce⁶³ a kartotéka obsahující více než 200 tisíc jmen, která poskytovala široký výběr osob k zařazení do táborů.⁶⁴

Na konci roku 1949 se na území českých zemí nacházelo 24 táborů nucené práce a dva tábory na Slovensku.⁶⁵ Hustou sítí táborů nucené práce doplňovaly také samostatné pobočky a pracovní skupiny, které neoficiálně fungovaly při jednotlivých táborech.⁶⁶ V tomto období lze hovořit o nejrozsáhlejší síti táborů nucené práce, která se ovšem potýkala s mnoha organizačními problémy a malým počtem zařazených osob. V situační zprávě za rok 1949 je uvedeno, že při současné obsazenosti táborů by stačilo šest až osm větších táborů.⁶⁷

2.6 Reorganizace, stagnace a první vlna likvidace TNP

Po roce existence táborů nucené práce se objevila snaha o reorganizaci a zavedení jednotného řádu ve všech táborech. V polovině listopadu 1949 ministerstvo vnitra vydalo výnos vyzývající k reorganizaci, který stanovil nové roztrídění zařazených žen ve sběrných táborech.⁶⁸ Ženy měly být nově v táborech rozděleny na internované z politických důvodů, za prostituci a kriminální delikty a na nemocné ženy. Pro ženy i muže se také změnil systém sběrných táborů, který byl platný od ledna 1950. Hlavním sběrným táborem pro ženy byl určen TNP v Dlažkovicích a pro Moravu a Slezsko TNP ve Valticích. Sběrnými tábory pro muže se staly tábory v Pardubicích, Všebořicích, Sv. Janu pod Skalou, Brně a Ostravě-Kunčicích.⁶⁹ Po zařazení do sběrných táborů prošli chovanci lékařskou prohlídkou a byli rozděleni podle pracovních schopností, sociálního původu a věku a na základě výsledků odesláni do jednotlivých TNP. Do sběrných táborů byly také umístěni dopadení uprchlíci z TNP.⁷⁰

Jak již bylo uvedeno výše, po neúspěchu akce T-43 zůstala rozšířená síť pro více než 13 300 osob naplněna z menší poloviny. Tábory na Jáchymovsku nestačily pokrýt potřebu pracovních sil pro uranové doly, na druhou stranu na Ostravsku byla kapacita tamějších táborů naplněna pouze z jedné čtvrtiny a v malých TNP pracovala na mnoha

---

⁶² KAPLAN, *Tábory*, s. 126.

⁶³ Podrobněji viz tabulka č. 6.

⁶⁴ BORÁK, JANÁK, s. 160.

⁶⁵ Tamtéž, s. 167.

⁶⁶ Tamtéž, s. 164.

⁶⁷ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva za rok 1949 z 10.1. 1950.

⁶⁸ BORÁK, JANÁK, s. 165.

⁶⁹ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva za rok 1949 z 10. 1. 1950.

⁷⁰ BORÁK, JANÁK, s. 165.

místech téměř třetina všech zařazených. Na základě této skutečnosti rozhodla Správa TNP a ministerstvo vnitra o postupném zrušení malých a málo „výnosných táborů“.⁷¹ Jako první byl zrušen tábor ve Stárkově na Broumovsku, jehož likvidace proběhla na začátku ledna 1950. Mezi dalšími uzavřenými tábory se objevily např. oba tábory v Českých Budějovicích, jejichž činnost byla ukončena na konci února 1950.⁷² Na počátku března došlo ke zrušení TNP v Kladně Dubí a Dolním Jiřetíně. Muži schopní těžké práce byli ze zrušených táborů přesunuti do táborů v Jáchymově, fyzicky méně schopní muži a ženy byli rozděleni do jednotlivých sběrných táborů.⁷³

S rušením malých táborů nesouhlasila řada podniků a státních statků, které nadále požadovaly menší skupinky zařazených. Tato situace se od jara 1950 řešila vytvářením menších, odloučených pracovních oddílů, které byly ubytovány mimo síť TNP. Tyto pracovní oddíly pracovaly např. při výstavbě věznice v Ruzyni nebo přehrady v Klíčkově.⁷⁴ Vládním nařízením č. 48 Sb. z 23. května 1950 převzalo správu TNP ministerstvo národní bezpečnosti⁷⁵ a v létě téhož roku došlo ke zrušení zákona 247/1948 Sb., který byl nahrazen zákony 86/1950 Sb. a 88/1950 Sb. Nová nařízení od 1. srpna 1950 rozdělily pravomoci k zařazování osob do táborů nucené práce na základě správních přečinů mezi ministerstvo národní bezpečnosti a ministerstvo vnitra.⁷⁶ Zrušením zákona o táborech nucené práce z roku 1948 ukončily svou činnost příkazovací komise. O příkázání do táborů nově rozhodovaly tzv. trestní komise při okresním či krajském národním výboru.⁷⁷

Chybějící pracovní síly na Jáchymovsku vedly Správu TNP k zřízení dvou nových táborů v této oblasti. Jednalo se o tábor Jáchymov-Nikolaj, který byl založen k 1. září 1950 a Jáchymov-Plavno, který fungoval od poloviny září téhož roku. I když byla do nově založených táborů v Jáchymově na konci září přesunuta odloučená pracovní skupina z Lešan, požadovaný počet pracovníků se podařilo naplnit pouze z poloviny.⁷⁸ Na konci října 1950 došlo ke zrušení tábora pro muže v Trenčíně a zdejší internovaní byli převezeni do táborů nejen na Slovensku, ale i v českých zemích. Karel Kaplan tento fakt klade do souvislosti s potřebou pracovních sil na Jáchymovsku.⁷⁹

---

⁷¹ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva za rok 1949 z 10. 1. 1950.

⁷² Tamtéž.

⁷³ BORÁK, JANÁK, s. 169.

⁷⁴ Tamtéž, s. 170.

⁷⁵ ABS-K, f. E-4, k. 1, i. j. 1 – Vládní nařízení č. 48/1950 Sb.

⁷⁶ BORÁK, JANÁK, s. 170.

⁷⁷ KAPLAN, *Tábory*, s. 108.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž, s. 129.

2.7 Dokončení likvidace TNP

Během organizačních změn na ministerstvu národní bezpečnosti, které proběhly v říjnu 1950, došlo ke změnám i ve Správě TNP a oddělení BAc, bylo transformováno na 6. sektor vězeňský, který od této doby řídil i věznice StB. Již od listopadu téhož roku nově vytvořený sektor předložil záměr o razantním snížení počtu táborů a ponechat pouze jáchymovské a sběrné tábory.⁸⁰ Tyto záměry potvrzují přípravy na zrušení čtyř táborů, kterými byl tábor ve Všebořicích, Svatém Janu pod Skalou, Hodoníně u Kunštátu a Širokých Třebčicích. Další tři tábory měly být zrušeny na začátku ledna 1951, jednalo se o Kladno-Dřívň, Oslavany a Gottwaldov⁸¹ a do konce ledna téhož roku došlo k likvidaci táborů Příbram-Brod, Oslavany, Ostrava-Vítkovice a Třinec.

Následující měsíc došlo k další redukci sítě TNP, když byl zrušen tábor Jáchymov-Nikolaj a na Slovensku bylo zrušeno ženské oddělení v Novákách. Redukovaná síť táborů nucené práce si vyžádala opětovnou reorganizaci sběrných táborů. Sběrné tábory pro muže nedoznaly velkých změn, jako sběrné nadále sloužily tábory v Pardubicích pro všechny české kraje, Brno pro Moravu a Slezsko a Nováky pro Slovensko. Ženy z českých krajů byly shromažďovány v TNP Dlažkovicích a ostatní ve Valticích.⁸² Během jara 1951 přestaly fungovat tábory nucené práce v Hronci, Jáchymově-Vršku a Pardubicích. Budoucnost stále existujících táborů se stala předmětem několika porad mezi ministry národní bezpečnosti a spravedlnosti v květnu 1951, jelikož došlo k převedení agendy TNP do správy ministerstva spravedlnosti. Tábory byly rozděleny do tří skupin, do první byly zařazeny tábory v Brně, Ostravě-Kunčicích, Novákách, Dlažkovicích a Gottwaldově, které měly být předány ministerstvu spravedlnosti 1. června 1951. Druhou a třetí skupinu tvořily tábory určené k likvidaci nejpozději do konce května 1951.⁸³ Ministerstvo spravedlnosti se po převzetí správy nad zbytkem táborů nucené práce snažilo napojit je na stávající vězeňský systém. Tábory, které nevyhovovaly z hlediska ostrahy či převýchovy zadržených, ministerstvo zrušilo, jako např. TNP Ostrava-Kunčice, který zanikl v srpnu 1951 a v září zrušený TNP Nováky, který byl od října 1951 nahrazen táborem v Ruskově. Řadu zrušených táborů uzavírá ukončení činnosti ženského tábora v Dlažkovicích na začátku listopadu 1951.⁸⁴

---

⁸⁰ ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva za říjen 1950 z 10. 11. 1950.

⁸¹ Tamtéž, Situační zpráva za listopad z 10. 12. 1950.

⁸² BORÁK, JANÁK, s. 172.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

V důsledku rozsáhlých organizačních změn, které ministerstvo spravedlnosti aplikovalo na systém táborů nucené práce, na počátku listopadu 1951 zůstaly v provozu poslední čtyři tábory v českých zemích a sedm odloučených pracovních skupin. Ze zbylých táborů se největší nacházel na Slovensku v Ruskově a byla zde internována téměř polovina ze všech zařazených, následovaly Všebořice, Brno, Gottwaldov a Dlažkovice. Změny, které zasáhly systém TNP během roku 1951, pokračovaly i na začátku roku 1952. Ministerstvo spravedlnosti nahradilo původní personál táborů příslušníky Sboru vězeňské stráže a pro tábor nucené práce se začalo používat označení přechodná nápravná zařízení. Počet chovanců nadále klesal a v říjnu 1952 se jich v táborech a odloučených pracovních skupinách nacházelo 732. Na podzim roku 1952 došlo na základě návrhu politického sekretariátu ÚV KSČ ke sjednocení vězeňství, které opět převzalo ministerstvo národní bezpečnosti. Rozhodnutím z jara 1953 začala postupná likvidace zbylých přechodných nápravných zařízení, poslední z nich bylo zrušeno v polovině února 1954.⁸⁵

2.8 Změny ve správě TNP

Během pěti let trvání prošla organizace TNP mnoha velkými změnami. Nejenže se střídala ministerstva, která odpovídala za bezchybný chod táborů, ale měnil se i název a organizace ústředního orgánu. Od svého vzniku v roce 1948 do poloviny roku 1950 spadaly tábory pod ministerstvo vnitra, jehož zrušení v uvedeném roce přesunulo odpovědnost za tábory do rukou ministerstva národní bezpečnosti. Ministerstvo vnitra zodpovídalo za tábory nucené práce pouze jeden rok, poté byla správa TNP přeložena pod ministerstvo spravedlnosti. Když došlo o rok později ke sloučení vězeňství a táborů nucené práce, za TNP bylo opět odpovědné ministerstvo národní bezpečnosti.⁸⁶

Také ústřední orgán, který byl na podzim roku 1948 založen jako oddělení III/6a, doznal řady změn. Již v listopadu 1948 došlo na základě rozhodnutí ministerstva vnitra k reorganizaci uvedeného oddělení a k vytvoření skupiny I – „Bezpečnost“, která se dělila na další odbory a oddělení. Došlo k přejmenování oddělení III/6a na BP/10, které mělo na starost řízení táborů nucené práce a sběrných středisek pro Němce. Na Slovensku za TNP až do roku 1950 zodpovídalo samostatné oddělení BK/8 pověřenectva vnitra v Bratislavě. Jednotlivé referáty BP/10 zajišťovaly různé činnosti a oddělení řídilo a evidovalo činnost krajských příkazovacích komisí a odpovídalo za

---

⁸⁵ BORÁK, JANÁK, s. 178–179.

⁸⁶ KAPLAN, *Tábory*, s. 88.

agendu odvolací komise. Řídilo také ostrahovou, velitelskou, osvětovou a administrativní i správní činnost jednotlivých táborů.⁸⁷ Na Moravě a ve Slezsku zajišťovali činnost oddělení zmocněnci při krajských velitelstvích SNB v Brně a Ostravě.

Další administrativní změna proběhla v říjnu 1949, kdy došlo k nahrazení oddělení BP/10 orgánem spadajícím pod odbor BA (Státní bezpečnost). Nový orgán s oficiálním názvem Ministerstvo vnitra, skupina I. – správa TNP, využívalo také označení oddělení BAc. V létě 1950 došlo k opětovné změně a nyní se oddělení BAc označovalo jako sektor BAc. Tento sektor se dělil na šest úseků, a to na sekretariát a pět oddělení – právní a konceptní, právní, osvěty a výchovy, pracovní distribuce, kontrolní a oddělení hospodářsko-správní.⁸⁸ Na podzim roku 1950 došlo k přejmenování BAc na referát správy TNP, který byl součástí vězeňského sektoru. V červnu 1951 převzalo odpovědnost za tábory ministerstvo spravedlnosti a za správu TNP odpovídalo velitelství Sboru vězeňské stráže až do ledna 1954, kdy došlo ke zrušení posledního tábora nucené práce.⁸⁹

---

⁸⁷ BORÁK, JANÁK, s. 180–181.

⁸⁸ Tamtéž, s. 184–185.

⁸⁹ Tamtéž, s. 187.

3 Příkazovací komise

3.1 Vyhledávání osob pro komise

Na počátku roku 1949 začalo ministerstvo vnitra doplňovat již hotové a sestavovat nové seznamy nejen politicky nespolehlivých osob, ale i všech ostatních lidí, kteří by splňovali podmínky pro zařazení do TNP. Zaměstnanci ministerstva se měli zaměřit především na kolaboranty, vyzvědače rozvratníky a šířitele letákové a šeptané propagandy.⁹⁰ Původní seznamy nepřátel režimu a nespolehlivých osob byly zavrženy jako nepřesné a zastaralé. Aby nedošlo ke stejně nedokonalému výsledku, vytváření nových soupisů proběhlo na třech úrovních. Na úřední úrovni měla vyšetřování na starosti Státní bezpečnost, zapojit se měly i výbory Národní fronty a na stranické úrovni skrze tajemníky KSC. Vypracované seznamy měly sloužit nejen jako podklad k zařazování do TNP, ale také jako prevence proti podezřelým osobám. Soupisy měly být hotové nejdéle do tří měsíců, ale tento termín nebyl dodržen a práce na jejich vyhotovení se protáhla až do podzimu 1949.⁹¹

Mimo již zmíněné státní orgány se na vyhledávání osob vhodných k zařazení do táborů měly podílet také veřejné a soukromé právní instituce a jednotliví občané. Mezi jejich povinnosti patřilo neodkladně informovat bezpečnostního referenta okresního národního výboru o podezřelých lidech, kterých by se mohlo týkat předběžné řízení. Bezpečnostní referent oznámení zhodnotil a rozhodl, zda případ předá komisi k posouzení. V případě, že spis neobsahoval dostatek důkazů, bezpečnostní referent požádal o doplnění prostřednictvím Sboru národní bezpečnosti nebo jiným způsobem. Nehrozilo-li nebezpečí, že podezřelá osoba ovlivní svědky, znalce nebo další zúčastněné osoby, došlo k výsledku ještě před předáním případu příkazovací komisi. V případě, že hrozilo nebezpečí útěku nebo došlo k chycení podezřelého při činu, výslech proběhl až před komisí.

Bezpečnostní referent předal úplný, věcný a důkazně prokazatelný spis s dostatečnými evidenčními materiály komisi, zároveň s návrhem na zařazení do tábora a navrženou délkou pobytu v něm. V případě, že bezpečnostní referent navrhl využití § 4 zákona o mimořádných opatřeních, musel dokument mimo navrženou dobu pobytu obsahovat také vyšetření rodinných, majetkových a sociálních poměrů. Pokud i přes

---

⁹⁰ KAPLAN, *Tábory*, s. 86–87.

⁹¹ Tamtéž, s. 87.

důkladné vyšetření neshledal bezpečnostní referent žádný důvod k příkázání obviněné osoby do tábora, konečné rozhodnutí o zařazení příslušelo komisi. Co se týče jedinců odsouzených za trestný čin na základě výše citovaných zákonů nebo správní přestupky, zde neprobíhalo předběžné vyhledávání a vyšetřování, ale jednotlivé komise získávaly informace od příslušného soudu nebo okresního národního výboru.⁹²

3.2 Působnost a zásady činnosti příkazovacích komisí

Jak již bylo zmíněno výše, zákon 247/1948 Sb. schválilo Národní shromáždění v říjnu roku 1948 a v platnost vešel 17. listopadu. Na základě § 3 daného zákona měla o zařazení a pobytu v táboře rozhodovat tzv. příkazovací komise, jejíž členy měl jmenovat krajský národní výbor. Do doby, než KNV zahájily činnost, veškeré pravomoci a povinnosti týkající se komisí mělo ministerstvo vnitra. Ke zřízení komisí došlo na základě vyhlášky ministra vnitra č. 1620/1-16/11-48-III/6-A ze 17. listopadu 1948, která současně zřizovala 18 komisí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a jednu komisi v Bratislavě s působností pro celé Slovensko.⁹³

Sídla a obvody působnosti příkazovacích komisí byly stanoveny podle volebních obvodů tak, že první dvě komise sídlily v Praze. První odpovídala za obvod Ústředního národního výboru hlavního města Prahy a druhá za všechny přilehlé okresy. Třetí komise sídlila v Kladně, následovaly komise v Mladé Boleslavi, Plzni, Karlových Varech, Ústí nad Labem, Liberci, Hradci Králové, Pardubicích, Havlíčkově Brodě, Táboře, Českých Budějovicích, Jihlavě, Brně, Olomouci, Zlíně, Ostravě a Bratislavě.⁹⁴ Činnost jednotlivých komisí měla začít dnem, kdy předsedové, členové i náhradníci složí předepsaný slib a končit okamžikem zahájení činnosti komisí jmenovaných jednotlivými krajskými národními výbory. Na základě nového zákona 280/1948 Sb. O krajském zřízení, který vešel v platnost na začátku února 1949, došlo k přenesení zodpovědnosti za komise z ministerstva vnitra na krajské národní výbory.⁹⁵ Nastaly tak změny v dosavadních obvodech působnosti komisí, které již neodpovídaly územnímu rozdělení, jelikož území Československé republiky zákon rozdělil do 19 krajů, 13 se nacházelo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a šest na Slovensku.⁹⁶ Na základě nového

---

⁹² ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 3 – Směrnice k provádění zák. 247/1948 Sb., s. 8.

⁹³ Tamtéž. Vyhláška MV, č. 1620/1-16/11-48-III/6-A ze 17. listopadu 1948.

⁹⁴ Tamtéž. Podrobněji viz tabulka č. 1.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Sbírka zákonů a nařízení, r. 1948, částka 101. Dostupné: : <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>, [cit. 24.2.2014].

rozdělení došlo k pozměnění oblasti působnosti komisí, z původních 19 komisí jich zůstalo 17, zanikly totiž komise v Havlíčkově Brodě a Táboře.⁹⁷

Pro usnadnění správného fungování, činnosti komisí a provádění zákona 247/1948 Sb. ministerstvo vnitra vydalo podrobné prováděcí předpisy. Jenž, mimo jiné, osvětlovaly členům komise § 2 zákona 247/1948 Sb., na jehož základě mělo probíhat umístování osob do tábora. Zařazeny měly být osoby od 18 do 60 let, tělesně i duševně způsobilé, které se vyhýbaly práci, ohrožovaly výstavbu lidově demokratického zřízení nebo hospodářský život a osoby, které tyto aktivity umožnily. Co se týče první skupiny, tzn. jedinců vyhýbajících se práci, členové komise byly v předpisech upozorněni, že je občanskou povinností pracovat. „Právo na práci ústavou zaručené předpokládá na druhé straně povinnost všech občanů pracovat podle jejich schopností a přispívat tak svou prací k prospěchu celku, [...]“⁹⁸ Osoby, které svou povinnost pracovat neplnily, měly být vychovány k práci v táborech. Komise zaměřovaly svou pozornost především na jedince, kteří byli držiteli potvrzení o zaměstnání, ale ve skutečnosti nepracovali nebo osoby, které odmítaly přes opětovné výzvy nastoupit do práce či ji opustily. Za vyhýbající se práci komise pokládaly také lidi, kteří se potulovali z místa na místo bez trvalého bydliště a zaměstnání, osoby, které se živily žebráním či drobnými krádežemi, také chorobné hráče v karty, dále také opilce, kteří pracovali pouze proto, aby získali prostředky na lihoviny a v neposlední řadě jedince, kteří získávali peníze činností, jež ohrožovala veřejnou mravnost, jako např. prostitucí.⁹⁹

Do kategorie ohrožující výstavbu lidově demokratického zřízení spadaly osoby, které přehlížely a kritizovaly dosavadní úspěchy lidově demokratického režimu, jako např. odstranění nacistického a fašistického útlaku, odstranění nezaměstnanosti, zajištění stálých platů a výživy atd. Mezi jinými se měly komise zaměřit také na občany, kteří kritizovali, vysmívali se a místo uznání kolem sebe šířili nespokojenost, nenávisť a nedůvěru a proto se jim mělo podle zákona dostat výchovy v táboře.¹⁰⁰ Paradoxně se do této skupiny řadily i osoby, které před válkou zastávaly významná místa v hospodářském nebo politickém životě a „svého postavení zneužívaly proti pracujícímu lidu a k osobnímu obohacení a úkor státu a veřejnosti, [...]“¹⁰¹ Dále také jedinci, kteří po ztrátě svého postavení projevovali nepřátelství lidově demokratickému

---

⁹⁷ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 3 – Změna obvodů působnosti komisí. Podrobněji viz tabulka č. 2.

⁹⁸ Tamtéž, Směrnice k provádění zák. 247/1948 Sb., s. 3–4.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 5.

¹⁰¹ Tamtéž.

režimu a vychvalovali kapitalistický řád a pomáhali šířit nepravdivé zprávy. Komise také neměly přehlédnout osoby, které neplněním dodávkové povinnosti poškozují hospodářství a výživu, nepoctivé obchodníky, národní správce, kteří nerespektovali platné předpisy a normy, obohacovali se na úkor veřejného zásobování, vedli špatné účetnictví za účelem okrást republiku atd. Směrnice v neposlední řadě upozorňovaly, že komise nemají zapomínat na osoby, které umožňovaly výše zmíněným jedincům konat nezákonné činnosti, např. tím, že dané osobě vystavily falešné pracovní potvrzení nebo odebráním předmětů vázaného hospodářství za účelem dalšího prodeje načerno.¹⁰²

Do táborů nucené práce měla komise zařadit také odsouzené za trestný čin podle některého z následujících čtyř zákonů. Jednalo se v první řadě o zákon na ochranu lidově demokratické republiky, dále zákon o stíhání černého obchodu a podobných pletich, zákon o ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu nebo zákon o trestní ochraně národních podniků a znárodněných podniků pod národní správou. Odsouzení měli být do táborů nucené práce umístěni po odpykání soudem stanoveného trestu. O tom, na jak dlouho budou do tábora zařazeni, měla rozhodnout příkazovací komise. Zákon o táborech nucené práce také v § 2 určil, že do tábora mají být zařazeny osoby odsouzené za správní přestupek, jestliže soud uložil odsouzenému trest delší než tři měsíce. V tomto případě měl být trest odpykán v TNP namísto v donucovací pracovně.¹⁰³

3.3 Vznik a činnost příkazovacích komisí

O zařazení osob do táborů nucené práce rozhodovaly tříčlenné komise, jejíž členy i jejich náhradníky jmenovalo ministerstvo vnitra, a po zahájení činnosti krajských národních výborů pak příslušný KNV. Činnost komise měl materiálně zajistit národní výbor v místě její působnosti. Komise se skládala z předsedy, členů komise a jejich náhradníků, kteří před zahájením příkazovací činnosti museli složit do rukou předsedy komise slib: „Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé republice, že budu zachovávat lidově demokratickou ústavu, zákony a nařízení, že budu plnit jako člen komise podle nejlepšího vědomí a svědomí své povinnosti. Slibuji, že se nikdy nezpronevřím lidu a zásadám lidové demokracie a že budu ve všem svém jednání dbát jen prospěchu a zájmu lidu.“¹⁰⁴ Předseda komise slib skládal k rukám ministra vnitra nebo jím určeného zástupce. Členové komise se svým slibem zavázali, že budou každý

---

¹⁰² ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 3 – Směrnice k provádění zák. 247/1948 Sb., s. 5.

¹⁰³ Tamtéž, s. 7.

¹⁰⁴ Tamtéž., s. 10.

případ posuzovat nezávisle a na základě svého nejlepšího vědomí, svědomí a platných právních norem a předpisů. Mezi další povinnosti členů patřila pravidelná účast na všech schůzích, jednáních a poradách komise. V případě, že se některý z členů komise nemohl účastnit jednání či nadále vykonávat svou funkci, předseda komise přizval na schůzi zástupce z řad náhradníků. Všichni členové i náhradníci komise měli nárok na úhradu veškerých výdajů spojených s vykonáváním jejich funkce.

Mezi povinnosti předsedy patřilo svolávání schůzí. Nejméně tři dny před konáním jednání musel předseda pozvat všechny členy komise, případně jejich náhradníky doporučeným dopisem, telegramem či ústní pozvánkou. Předseda také schůze zahajoval, řídil hlasování a stanovoval, v jakém pořadí mají být jednotlivé případy projednávány. Na jeho návrh se jednání komise odročovalo či ukončovalo.¹⁰⁵ Jednání komise probíhalo jako neveřejné setkání, kterého se mohl, mimo členy komise, zúčastnit bezpečnostní referent okresního či krajského národního výboru, který podal návrh v předběžném řízení, úředník znalý práva nebo zástupce z ministerstva vnitra. Pokud to podstata případu vyžadovala, komise mohla předvolat k výslechu svědky nebo znalce. Aby se zamezilo možnému nadržování, v případě, že se jednání týkalo osoby v blízkém vztahu či soukromém zájmu některého z členů komise, ten se nesměl zúčastnit hlasování. Usnesení komise nabylo platnosti pouze za přítomnosti celé komise.¹⁰⁶ Rozhodnutí o případu probíhalo jako hlasování. Členové komise hlasovali bez udání důvodu a předseda komise hlasoval jako poslední.¹⁰⁷ Komise rozhodovaly o zařazení a době trvání pobytu v táboře, pouze v případě správních přestupků komise rozhodovala pouze o zařazení, dobu pobytu pak určoval soud.

Zákon 247/1948 Sb. umožňoval komisím využít, v případě, že to povaha případu vyžadovala, tzv. vedlejší opatření. Tato opatření se týkala např. zákazu pobytu dané osoby v určitém územním okrsku, místě nebo přímo určit místo pobytu po propuštění z tábora. Dále mohla komise nařídít vyklizení bytu, odebrání majetku zařazené osoby do národní správy nebo odejmutí živnostenského oprávnění. Na základě návrhu vedoucího tábora komise také rozhodovala o zkrácení doby v TNP. Tento návrh mohl velitel podat po uplynutí minimálně tří měsíců a jedinec musel svým chováním a pracovitostí dokázat, že „po propuštění povede pracovitý, spořádaný a bezúhonný

---

¹⁰⁵ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 3 – Směrnice k provádění zák. 247/1948 Sb., s. 10.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 11–12.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 13.

život [...]“.¹⁰⁸ Mezi další pravomoci komise patřilo např. schvalování propuštění trvale tělesně nebo duševně postižených osob a osob nezpůsobilých k práci a pobytu v táboře.

Zapisovatel vedl o průběhu každé schůze zápis, který předseda komise nebo jeho zástupce na konci schválil a podepsal. Zpráva musela obsahovat jména přítomných členů komise a případně dalších přítomných osob a omluvených členů. Zápis musel dále zahrnovat stručné přiblížení předmětu jednání, jméno zpravodaje, průběh jednání a návrhy k němu podané a celé znění konečných usnesení a výsledek hlasování. Veškeré zápisy z jednání předseda komise ukládal v knize zápisů. V případě, že komise rozhodla o zařazení podezřelého do tábora, vyhotovila tzv. písemný výměr, který zahrnoval výrok komise společně s odůvodněním a poučením o opravných prostředcích. Mezi další náležitosti patřilo označení komise, která výměr vyhotovila, jednací číslo, datum rozhodnutí a datum účinnosti dodání osoby do tábora a podpis předsedy či jeho zástupce. Co se týče výroku komise, ten musel obsahovat dobu pobytu v táboře a případně i rozhodnutí o mimořádných opatřeních. Rozhodnutí o zařazení do konkrétního tábora stanovoval zvláštní výnos. Výše zmíněný písemný výměr o zařazení do tábora a jeho kopie komise posílala nejprve osobě, které se týkal a pokud hrozilo nebezpečí útěku, výměr musel být předán prostřednictvím bezpečnostního referenta. Mezi další adresáty patřil bezpečnostní referent okresního národního výboru, který měl současně dohlédnout na dodání zařazeného do tábora prostřednictvím Sboru národní bezpečnosti, státní zastupitelství a okresnímu úřadu práce.¹⁰⁹

Zařazený mohl využít svého práva na odvolání proti rozhodnutí příkazovací komise. Odvolání se podávalo do 15 dnů od rozhodnutí komise na ministerstvu vnitra, nemělo však odkladného účinku. Komise, mohla na základě výjimečných okolností, odložit nástup zařazené osoby do tábora. Výjimky komise udělovala v případě zdravotních potíží vážně nemocným osobám či těhotným a kojícím ženám, ale pouze v případě, že úřední lékař shledal ženu neschopnou práce. Odklad nástupu do tábora dostávali také muži v době povinné vojenské služby a odsouzení k výkonu trestu nebo osoby ve vyšetřovací vazbě. Oddálení nástupu do tábora bylo také poskytováno malým zemědělcům v období sklizně apod. Ve výjimečných případech mohlo oddálení výkonu trestu povolit také ministerstvo vnitra. V případě, že se některý z výše uvedených důvodů projevil až po nástupu do tábora, komise mohla povolit přerušeni zařazení.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 3 – Směrnice k provádění zák. 247/1948 Sb., s. 10.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 14.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 15.

3.4 Změny v činnosti příkazovacích komisí

Podle výše zmíněných norem a směrnic se komise řídily téměř po celou dobu své existence, teprve v dubnu 1950 vydalo ministerstvo vnitra nové směrnice k provádění zákona o táborech nucené práce. Nové směrnice činnost komisí v mnohém změnily. Příkazovací komise sice zůstaly tříčlenné, ale funkci předsedy od této doby vykonával bezpečnostní referent příslušného krajského národního výboru nebo jiný člen KNV. Předsedu, členy i náhradníky komise jmenovala rada krajského národního výboru a dva členové komise i jejich náhradníci museli reprezentovat dělnickou třídu. Povinnosti předsedy se příliš nezměnily, nadále měl pečovat o připravenost rozhodování komise, řídil jednání, dbal na dodržování předpisů a odpovídal za plnění rozhodnutí komise, nově však dohlížel na dodání příkázaných osob do tábora a částečně i na činnost táborů.¹¹¹ Také jednání komise a řízení před ní doznalo změn, především v oblasti výsledků před komisí, ale i u dalších skutečností. Výsledek musel proběhnout před komisí i tehdy, jestliže podezřelý již výsledek absolvoval v předběžném řízení. Co se týče dalších změn, všech jednání komise se musel zúčastnit zaměstnanec znalý práva z okresního či krajského národního výboru. Změny se dotkly i administrativní činnosti komise. Zápis o jednání komise od dubna 1950 podepisovali všichni přítomní členové komise a rozhodnutí o zařazení (výměr) muselo obsahovat řádné odůvodnění a skutečnosti, které komise zjistila a na základě kterých rozhodla o zařazení.

Prostřednictvím nových směrnic ministerstvo vnitra upozornilo komise, že nadále nemohou pokládat osoby, které řádně pracovaly a účastnily se budovatelského úsilí nebo jedince práce neschopné za osoby vyhýbající se práci. V případě, že komise řešila případ, kdy se obviněná osoba prokazatelně zapojila do budovatelské práce, komise byla povinna rozhodnutí odložit, avšak nadále tuto osobu sledovat. U osob odsouzených na základě jednoho z již výše uvedených zákonů, komise u dané osoby rozhodla o délce zařazení do tábora tak, aby daná doba byla úměrná spáchanému činu a délce trestu uloženého soudem.¹¹² Změny se také projevíly v odvolacím řízení, do této doby se odvolání podávalo u ministerstva vnitra, nyní za odvolací řízení odpovídal bezpečnostní referent okresního národního výboru v místě pobytu odvolatele. Odvolací řízení probíhalo následovně. Bezpečnostní referent ONV spis prostudoval, doplnil o vlastní vyjádření a do 14 dnů předložil předsedovi komise. Předseda po opětovném prostudování dat, spis předal předsedovi krajského národního výboru. Předseda KNV

---

¹¹¹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 - Směrnice ministerstva vnitra č. 256/00-1-BP/7 z 28. 4. 1950, odstavec 1–2.

¹¹² Tamtéž, odstavec 3–4.

měl osmidenní lhůtu na rozhodnutí, zda s případem seznámí radu KNV nebo ministerstvo vnitra. Radu KNV s odvoláním seznamoval pouze v případě, že jej shledal jako opodstatněné.

Předseda komise zodpovídal nejen za doručení výměru, ale také za to, že se zařazený dostaví do tábora prostřednictvím bezpečnostního referenta okresního národního výboru. Mezi další povinnosti předsedy komise patřilo např. zajištění, aby tábor v jeho obvodě plnil svůj účel, který je vytyčený v § 1 odstavci 1 zákona 247/1948 Sb. a měl zajistit, aby se zařazeným v táboře dostalo adekvátní výchovy. Současně se staral, aby proběhlo objektivní prošetření podkladů, podle kterých komise rozhodovala např. o zkrácení pobytu v táboře, udělení mimořádné dovolené, povolení návštěv v táboře či dalších úlev podle pracovitosti a chování internovaných v táboře. Směrnice nově také umožňovaly zařazenému požádat o přidělení trvalého pracovního místa na přiděleném pracovišti a v případě, že internovaný získal smlouvu s podnikem na pět let a jeho pobyt v táboře skončil.¹¹³

---

¹¹³ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 - Směrnice ministerstva vnitra č. 256/00-1-BP/7 z 28. 4. 1950, odstavec 5–8.

4 Vnitřní režim v TNP

Pro správné fungování táborového systému ministerstvo vnitra vydalo v polovině listopadu 1948 prozatímní ústavní, kázeňský a výchovný řád, který osvětloval účel táborů nucené práce a organizaci všech dílčích provozů. Řád platil bez výjimky pro všechny pracovní tábory na území Československé republiky, které podléhaly ministerstvu vnitra. Výjimky od daného řádu mohl povolit pouze velitel tábora, který současně odpovídal za poučení chovanců o jejich povinnostech během internace v TNP.¹¹⁴ Tábory podle tohoto dokumentu měly vychovávat k práci jako občanské povinnosti, a to osoby tělesně a duševně způsobilé a starší 18 let věku. Komise zařazovaly do tábora především osoby, které se vyhýbaly práci, ohrožovaly výstavbu lidově demokratického zřízení, hospodářský život nebo veřejné zásobování. Na převýchovu do táborů komise přikazovaly také jedince odsouzené na základě jednoho ze čtyř již citovaných zákonů a za správní přestupky.¹¹⁵

Tábory nucené práce byly zřizovány, přemísťovány a rušeny ministerstvem vnitra, které současně zodpovídalo i za jejich správu. Ministerstvo vnitra mohlo část nebo celou působnost přenést na krajské národní výbory. Co se týče zřizování táborů, bylo přihlíženo, aby se v dané oblasti nacházel dostatečný počet pracovních míst pro příslušníky táborů. Chovance do tábora přikazovaly tříčlenné komise a o jejich způsobilosti k pobytu v táboře rozhodoval úředně určený lékař. Přikazovací komise rozlišovaly, zda osobu do tábora „přikázaly“ nebo „zařadily“. Toto rozlišení se odvíjelo od důvodu internace v táborech nucené práce. Zařazené osoby nespáchaly trestný čin a komise o jejich umístění do tábora rozhodla na základě skutkové podstaty oznámení v případech vyjmenovaných v § 2 odst. 1, písm. a/ zákona 247/1948 Sb.¹¹⁶ Přikázání se týkalo jedinců internovaných v táborech nucené práce po odpykání soudem uložené trestu na základě jednoho z již uvedených zákonů nebo osob odsouzených za správní přestupky.¹¹⁷ Na základě opisu rozhodnutí komise o umístění osoby do tábora a tzv. příkazu k dodání do tábora, příslušný referent okresního národního výboru zajistil dodání jedince do tábora prostřednictvím eskorty Sboru národní bezpečnosti. Příkaz

---

¹¹⁴ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní ústavní, kázeňský a výchovný řád pro TNP, č. 1620/19-18/11-1948-III/6a, § 10, s. 5.

¹¹⁵ Tamtéž, § 1, s. 1.

¹¹⁶ Osoby vyhýbající se práci, ohrožující výstavbu lidově demokratického zřízení nebo hospodářský život a veřejné zásobování.

¹¹⁷ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, §§ 2–3, s. 2–3.

k dodání do tábora komise vyhotovila ve čtyřech kopiích, označených písmeny A až D. jednotlivé kopie předseda komise rozeslal bezpečnostnímu referentovi, veliteli tábora, do kterého zařazený nastoupil, okresnímu úřadu ochrany práce v místě bydliště zařazeného a poslední kopie náležela ministerstvu vnitra.¹¹⁸

4.1 Personál v TNP

Velitelství tábora se skládalo z velitele tábora a jeho případného zástupce, referenta pro osvětovou a mravně-politickou výchovu a velitele ostrahového oddílu. Mimo stálé funkce mohlo ministerstvo vnitra v táboře vytvořit další pozice určené pro zvláštní úkoly.¹¹⁹ Velitel tábora zodpovídal za správné fungování tábora a do jeho funkce jej jmenoval ministr vnitra. V době jeho nepřítomnosti za správný chod tábora odpovídal jeho zástupce, který byl obvykle i člen Sboru národní bezpečnosti a jenž současně vedl osvětovou výchovu příslušníků tábora. Mezi hlavní povinnosti velitele tábora patřily především organizace a zajištění chodu všech provozů v táboře, udržování táborové bezpečnosti, kázně a pořádku a odpovídal i za maximální využití pracovních sil příslušníků tábora. Současně zodpovídal také za rychlé a přesné plnění příkazů a nařízení vydaných ministerstvem vnitra, řádné vedení předepsaných knih, záznamů, evidence i úřední korespondence tábora.¹²⁰ Vedl také tzv. služební knihu, která obsahovala záznamy o denním stavu tábora, velitel zde zapisoval např. počet pracujících a nemocných chovanců, stav personálu, rozdělení služeb, zvláštní události atd.¹²¹ Společně s táborovým lékařem ručil za zdravotní stav chovanců a dohlížel na výkon ostrahové a hospodářské správy tábora a byl povinen o všech důležitých událostech v táboře informovat ministerstvo vnitra.¹²²

Referent pro osvětovou a mravně-politickou výchovu zpravidla pracoval i na pozici zástupce velitele tábora. Prováděl dohled nad výchovou chovanců v oblasti kázně a jejich přístupu k práci a shromažďoval data a poznatky o jednotlivých internovaných osobách. Mezi další zaměstnance tábora patřil např. táborový lékař, hospodář, účetní, proviantní, skladník a členové strážní služby.¹²³

---

¹¹⁸ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní ústavní, kázeňský a výchovný řád, §§ 2–3, s. 2–3.

¹¹⁹ BĀRTÍK, František, *Tábory nuceně práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*, Praha 2009, s. 65.

¹²⁰ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 4, s. 3.

¹²¹ Tamtéž, § 11, s. 6.

¹²² Tamtéž, § 4, s. 3.

¹²³ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 4, s. 3.

4.1.1 Strážní služba

Za bezpečnost v táboře zodpovídal jednak velitel tábora, ale především ostrahová služba, kterou vykonávali příslušníci Sboru národní bezpečnosti. Velitel ostrahového oddílu dohlížel na táborovou stráž a vedoucí pracovních skupin, přičemž se řídil pokyny velitele tábora. Příslušníci ostrahového oddílu se v táboře, stejně jako mimo něj, řídili platnými služebními předpisy SNB. Vyšší dozor nad strážní službou v táborech náležel okresními veliteli Sboru národní bezpečnosti dané oblasti. V případě ohrožení klidu v táboře mohl velitel strážní služby prostřednictvím velitele tábora, požádat o pomoc buď Sbor národní bezpečnosti, hasiče nebo nejbližší vojenskou posádku.¹²⁴ Počet příslušníků ostrahového oddílu se odvíjel od velikosti a polohy jednotlivých táborů nucené práce a skládal se z velitele oddílu, v případě větších táborů i jeho zástupce a přiměřeného počtu strážných. Mezi hlavní povinnosti ostrahy patřil především dozor nad příslušníky tábora, nejen v táborovém objektu, ale i mimo táborový areál a doprovázeli chovance např. při cestě na pracoviště a střežili je během pracovní doby. Mimo zajištění bezpečnosti tábora stráž zajišťovala zamezení styku chovanců s civilními osobami mimo tábor a současně bránila vstupu nepovolaných osob do tábora. Ostraha také prováděla kontrolu příchozích i odcházejících osob, což mělo zabránit vnesení nepovolených předmětů do tábora či vynesení věcí patřících táboru.¹²⁵ Do tábora směla vstoupit cizí osoba pouze se svolením velitele tábora, ubytovaní a zaměstnanci se museli prokázat platnou průkazkou vydanou velitelem tábora. Civilní osoby a návštěvy chovanců se nesměly volně pohybovat po areálu tábora, ale pouze k tomu určených prostorách.¹²⁶ Strážní služba také dohlížela na táborové vězení, místnost s pokladnou a táborové skladiště.

Z řad příslušníků ostrahového oddílu jmenoval velitel tzv. dozorcího tábora, který měl zajistit dodržování domovního řádu, hlásil budíček, dohlížel na přiměřené ošacení chovanců podle počasí a jejich čistotu. Dále přijímal přihlášky a předváděl chovance k veliteli tábora k raportu a také vedl knihu ranního hlášení. Dozorčí tábora zodpovídal také za včasný nástup pracovních skupin do zaměstnání a kontrolu velitelů světnic a baráků. Dozíral také na vydávání stravy a zodpovídal, aby nemocní, nepřítomní a věznění chovanci dostali svůj podíl. Mezi jeho další povinnosti patřilo např. odevzdání potrestaných do vězení a dohlížel i na provedení ostatních kázeňských

---

¹²⁴ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 5, s. 3.

¹²⁵ Tamtéž, příloha č. 4, s. 1–3.

¹²⁶ Tamtéž, příloha 17, s. 2.

trestů. Bez jeho přítomnosti nemohl proběhnout nástup, přijetí nových internovaných do tábora či jejich propuštění. Po vyhlášení večerky kontroloval pořádek v ubytovacích zařízeních a přítomnost všech příslušníků tábora. Dozorčí tábora dále sledoval činnost táborové stráže, odpovídal za zamezení krádeží a poškozování cizích věcí mezi internovanými a při požáru či jiném nebezpečí vyhlašoval poplach. Po návratu pracovních skupin odevzdával veliteli tábora pracovní záznamy, které převzal od vedoucího pracovní skupiny a ráno dohlížel, aby pracovní skupina včas začala pracovní den. Podle velikosti tábora mohl dozorčí tábora zažádat o přidělení zástupce, naopak v menších táborech mohl funkci dozorčího vykonávat např. velitel táborové stráže.¹²⁷ Na podzim roku 1949 došlo k reorganizaci táborového systému, která podle profilu zařazených rozdělila tábory nucené práce do tří typů či stupňů ostrahy – tábory s nejnižší, střední nebo ztřeštěnou ostrahou. Do táborů s nejnižší ostrahou spadaly ty, kde většina internovaných přesahovala 50 let věku, dále také tábory pro ženy a nemocné. V táborech se středním stupněm ostrahy se nacházely fyzicky zdatné osoby, schopné fyzické práce a pod ztřeštěnou ostrahu správa TNP zařazovala tzv. třídní nepřátele.¹²⁸

Dozor v táboře neprováděly pouze ostrahové oddíly, ale také příkladní chovanci, které velitel tábora jmenoval např. vedoucím baráku nebo pověřil dozorem na světlici. Takto vybraní jedinci odpovídali za dodržování pořádku, kázně a čistoty v ubytovacím zařízení. V případě potřeby mohl velitel z řad zařazených jmenovat i velitele pracovní skupiny, kteří dohlíželi na kázeň a řádné provedení přidělených prací. Velitel tábora pro tyto pozice vybíral adepty z I. nebo II. táborové třídy. Příslušníci tábora konající zmíněné pozice byli osvobozeni od vykonávání těžkých prací.¹²⁹

4.1.2 Mravně-politická a osvětová výchova

Jelikož na základě ústavy patřilo mezi povinnosti každého občana přispět vlastní prací k prospěchu celku, účelem táborů nucené práce se stala převýchova těch jedinců, kteří tuto povinnost zanedbali či vědomě nevykonávali. Jedincům, zařazeným do tábora nucené práce, se proto podle zákona dostávalo mravní, odborné, osvětové a politické výchovy. Z tohoto důvodu se v každém hlavním táboře nacházel vedoucí mravně-politické výchovy, mezi jehož hlavní úkoly patřilo zajištění průběhu mravně-politické a osvětové výchovy podle směrnic vydaných ministerstvem vnitra. Co se týče odborné

¹²⁷ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, příloha č. 4, s. 1–3.

¹²⁸ BĀRTÍK, s. 58.

¹²⁹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 42, s. 18.

výchovy, tu zajišťoval podnik či závod, ve kterém internovaní pracovali. Zaměstnavatelé byli povinni organizovat školení, která měla příslušníkům tábora rozšířit znalosti v oblasti či oboru, ve kterém pracovali.¹³⁰

Osvětovou službu v táboře zabezpečoval orgán Sboru národní bezpečnosti a za její správnou činnost odpovídal velitel tábora společně s vedoucím mravně-politické a osvětové výchovy. Mezi cíle osvětové výchovy patřilo přimět internované k přehodnocení dosavadního postoj k lidově demokratickému režimu a „přesvědčiti je, že jejich zařazení do tábora nucené práce je správním opatřením, kterým se lidově-demokratický režim brání proti těm, kdož ruší jeho cestu k socialismu“.¹³¹ Táborová výchova měla také dosáhnout transformace příslušníků tábora v „užitečné občany republiky“¹³² a přesvědčit je o potřebě boje proti režimům omezujícím demokracii a protisocialistickým živlům a vychovat z chovanců aktivní stoupence spojenectví a přátelství s „lidově-demokratickými pokrokovými národy“.¹³³ Těchto cílů měla výchova v táborech nucené práce dosáhnout především seznámením příslušníků tábora nejen s českými a slovenskými národními tradicemi a dějinami, ale rovněž s historií spřátelených států, především Sovětského svazu. Dále doplněním všeobecného vzdělání zařazených osob, např. seznámením s dějinami Československé republiky, ale také s domácími a mezinárodními politickými, hospodářskými a kulturními událostmi. A zvýšením jejich kulturní úrovně doporučením hodnotných knih, filmových a divadelních představení.¹³⁴

Funkce vedoucího osvětové výchovy v táboře podléhala přímo ministerstvu vnitra, konkrétně referátu osvěty. Vedoucí osvěty měl svým vzorným chováním a taktním vystupováním v táboře příkladně působit na zařazené osoby. Výchova v táboře neprobíhala pouze kolektivně, ale také individuálně např. rozhovorem či diskuzí mezi osvětovým referentem a chovancem. Mezi hlavní povinnosti osvětového referenta patřilo především zajištění vhodného využití volného času. Doplněoval proto táborovou knihovnu vhodnými tituly, obstarával vhodné filmy k promítání a organizoval různé tělovýchovné, rekreační a kulturní akce. Za tímto účelem se v táborech budovala kulturní zátiší a klubovny s časopisy, šachy a knihami, stejně tak i hřiště na různé hry. V těchto prostorách se organizovaly kulturní kroužky, filmová

---

¹³⁰ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, §§ 50–53, s. 22.

¹³¹ Tamtéž, příloha 21, s. 1.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž, s. 2.

¹³⁴ Tamtéž.

představení atd.¹³⁵ Každý tábor měl zajistit přístup chovanců k vhodnému dennímu tisku a časopisům, správa táborů nucené práce proto vydala jejich seznam, který obsahoval tituly jako Práce, Rudé právo, Obrana lidu, Mladá fronta, Lidové noviny, Svět Sovětů, Tvorba, Svět práce, My 48, Světový přehled, Hlas revoluce nebo Nová mysl. Každý týden osvětový referent vybral a promítal politicky a výchovně vhodný film, jehož promítání doplnil přednáškou na jedno z předepsaných témat. Mezi témata přednášky patřila např. Ústava 9. května, vývoj lidské společnosti, pětiletý plán, říjnová revoluce a její význam pro lidstvo, vývoj dělnického a odborového hnutí či dějiny Československé republiky.¹³⁶

4.1.3 Zdravotní péče

Zdravotní služba musela fungovat v každém táboře a skládala se z táborového lékaře, (pokud to obsazenost tábora vyžadovala, více lékařů) a pomocného zdravotnického personálu, tzv. ošetřovatelů. Ošetřovatelé, jejichž počet se též odvíjel od velikosti tábora, svou práci vykonávali na ošetřovně nebo v jiných k tomu určených prostorech tábora. Pro zajištění veškerých předpisů, využíval lékař tzv. pomocného personálu, který byl určen pro zvláštní úkoly. Pro tuto pozici mohli být vybráni i důvěryhodní a vyškolení příslušníci tábora. Mezi povinnosti pomocného personálu patřila např. pravidelná kontrola internovaných na výskyt vší, nesl také odpovědnost za udržování čistoty a pravidelnou dezinfekci sociálních zařízení apod. V případě, že v táboře propukla epidemie nakažlivé nemoci, mohl táborový lékař požádat o přidělení tzv. mimořádného pomocného personálu, který se skládal z přirozeně imunních či očkovaných osob.¹³⁷

Táborový lékař, kterého jmenovalo ministerstvo vnitra, společně s vedoucím tábora odpovídal nejen za dobrý zdravotní stav příslušníků tábora, nýbrž i za dodržování hygienických podmínek v objektu a zamezení šíření epidemických chorob. Z tohoto důvodu mezi jeho povinnosti patřila pravidelná měsíční kontrola čistoty ubytoven, umývár a sociálních zařízení, stejně tak revize udržování čistoty v kuchyni. Mezi hlavní úkoly táborového lékaře patřily diagnostikování nemocí, jejich správné léčení a provádění prevence. O výsledcích provedené kontroly podával jednou denně zprávu vedení tábora a jednou týdně nadřízenému úřednímu lékaři. Vedl také záznamy o vykonaných prohlídkách, kontrolách a preventivních opatřeních. Činnost a dodržování

¹³⁵ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1, Prozatímní řád, § 55, s. 23.

¹³⁶ Tamtéž, Prozatímní řád, příloha 21, s. 2–4.

¹³⁷ Tamtéž, Prozatímní řád, § 7, s. 4.

veškerých předpisů táborového lékaře sledoval příslušný úřední či okresní lékař, který současně odpovídal za informovanost ministerstva vnitra a Správy táborů o situaci v jednotlivých táborech. Dále byl povinen informovat správu tábora o změnách v organizaci zdravotnické služby a jejím prostřednictvím korigoval činnost táborového lékaře. Úřední lékař nejen kontroloval činnost jednotlivých táborových lékařů, ale také zajišťoval, aby ke své práci měli dostatečné množství materiálu, jako např. dezinfekčních a odšívovacích prostředků či medikamentů.¹³⁸ Zajišťoval také komunikaci mezi ministerstvem zdravotnictví a tábory nucené práce, především o výskytu nebezpečných onemocnění, jako např. skvrnivky a břišního tyfu, o větším výskytu infekčních chorob či zavšivení příslušníků tábora. Okresní lékař také vysvětloval personálu tábora postupy, jak zamezit šíření epidemických chorob a odpovídal za jejich očkování proti břišnímu tyfu a skvrnivce. Prováděl také mimořádné revize dodržování hygienických předpisů nebo nezávadnosti pitné vody. V neposlední řadě úřední lékař vyhlášoval karanténu a v případě podezřelého úmrtí v táboře či na pracovišti nařizoval soudní pitvu. Vedení tábora muselo akceptovat jeho veškerá rozhodnutí.¹³⁹

Jakékoli onemocnění musel příslušník tábora hlásit ráno při budíčku, v případě, že chovanec nemoc nahlásil po ukončení ordinačních hodin lékaře nebo v noci, osoba, která vykonávala dozor, rozhodla, zda je potřeba povolat lékaře nebo odložit prohlídku na další den. Jestliže nemocný svůj stav zatajoval, předstíral či úmyslně prodlužoval, hrozilo mu kázeňské potrestání. Příslušníci tábora museli absolvovat pravidelné lékařské prohlídky během pobytu v táboře a kontrolu absolvovali i při příchodu a propuštění z tábora nucené práce.¹⁴⁰ V případě, že chovanec v táboře zemřel, dozorčí orgán povolal táborového či úředního lékaře, který zjistil příčinu smrti. O každém úmrtí vedoucí tábora ihned informoval ministerstvo vnitra, stejně tak příkazovací komisi, jež zemřelého do tábora umístila. Dále byl informován místní národní výbor v místě bydliště nejbližších rodinných příslušníků nebo příbuzných. Osoby zemřelé v táborech nucené práce se pohřbívaly na nejbližším hřbitově, ale pouze tehdy, pokud rodina nezažádala o vydání těla. Jestliže pohřeb zařizovala správa tábora, pohřebné se hradilo z národního pojištění, také zde mohla zasáhnout rodina a požádat o zařízení lépe vypraveného pohřbu. V tomto případě pak rodinní příslušníci dopláceli zvýšené výdaje.

---

¹³⁸ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, příloha 5, s. 1–3.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž, Prozatímní řád, § 18, s. 10.

Co se týče osobní pozůstalosti zemřelého, všechny cennosti a další předměty správa tábora odeslala na místní národní výbor v bydlišti jeho příbuzných.¹⁴¹

4.1.4 Hospodářsko-správní a spisová služba

Výše zmíněný personál a funkce v táborech nucené práce doplňovali zaměstnanci hospodářsko-správní a spisové služby. Hospodářskou správu v táboře vykonával hospodář, v případě větších táborů společně s dalšími správními orgány, jako např. proviantní, účetní, pokladník, správce materiálu, skladník, správce budov atd. Počet zaměstnanců v tomto rezortu určovalo ministerstvo vnitra individuálně podle potřeb jednotlivých táborů.¹⁴² Co se týče spisové služby, opět záleželo na velikosti a obsazenosti tábora, zabezpečoval ji buď velitel tábora, nebo ministerstvem vnitra určená kancelářská síla. Mezi její povinnosti patřilo vedení podacího protokolu o došlé a odeslané obyčejné úřední korespondenci. Důvěrnou a tajnou poštu měl na starost sám velitel tábora, stejně jako důvěrné a tajné spisy.¹⁴³

4.2 Příslušníci TNP

4.2.1 Nástup chovanců do tábora

V okamžiku, kdy osoba obdržela od příkazovací komise písemný výměr o zařazení do tábora nucené práce, musela se k uvedenému dni dostavit do určeného tábora. Velitel tábora o každém nastupujícím chovanci musel vyhotovit zápis do tzv. evidenční knihy a na základě umístění v této knize získal internovaný osobní číslo, pod kterým se vedly veškeré jeho osobní záznamy. Osobní číslo muselo být s tzv. evidenčním lístkem založeno do kartotéky, který také zahrnoval veškeré osobní změny, které se zařazené osobě udály během jejího pobytu v táboře. Evidenční lístek také obsahoval informace o veškerých osobních věcech, které musel zařazený při nástupu odevzdat, jednalo se např. o civilní oblečení, cennosti nebo hotovost. Tyto předměty velitel tábora uložil a majiteli navrátil při jeho propuštění z tábora.¹⁴⁴ V den nástupu do tábora se zařazený podrobil vstupní lékařské prohlídce, na jejímž základě jej lékař zařadil do jedné z pracovních tříd, podle jeho fyzických možností. Lékař měl k dispozici tři pracovní třídy – plně schopný (A), méně schopný (B) a nezpůsobilý (C) k práci a pobytu

---

¹⁴¹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 45, s. 19.

¹⁴² Tamtéž, § 8, s. 4–5.

¹⁴³ Tamtéž, § 9, s. 5.

¹⁴⁴ Tamtéž, § 12, s. 6.

v táboře. Do skupiny A lékař řadil příslušníky tábora, způsobilé vykonávat až silně namáhavé práce. Označení písmenem B získali internovaní, kteří zvládli méně namáhavé práce a jedinci, kteří lékařskou prohlídkou neprošli a jež byli označeni jako nezpůsobilí pobytu v táboře, obdrželi propouštěcí papíry.¹⁴⁵

Popsaný systém rozdělení příslušníků tábora do jednotlivých skupin na základě způsobilosti k práci byl změněn a rozšířen výnosem ministerstva vnitra z 22. prosince 1949. Nová struktura třídění internovaných vešla v platnost od ledna 1950 a dělila příslušníky táborů do tříd nejen na základě schopnosti pracovat, nýbrž i podle několika dalších hledisek. Jak již bylo uvedeno, rozdělení na základě fyzické zdatnosti zůstalo a chovanci se dále dělili podle stáří, druhu provinění nebo podle sociálního původu. Od ledna 1950 se na základě fyzické zdatnosti osoby zařazené v táborech nucené práce dělily na pět skupin, jejichž označení velkými písmeny zůstalo. Jestliže lékař shledal internovaného fyzicky zdatného a schopného těžké práce, zařadil jej do skupiny s označením A, tyto osoby pak Správa TNP zařazovala např. k práci v hlubinných dolech. Fyzicky méně zdatní, ale zdraví a těžší práce schopní jedinci získali zařazení do skupiny B a pracovali např. v povrchových dolech, železárnách nebo na stavbách. Největších změn doznala poslední skupina, která se dělila na dvě podskupiny (C1 a C2). Kategorie C1 zahrnovala fyzicky slabší, ale zdravé a lehké práce schopné jedince, kteří vykonávali práce v zemědělství, domácích dílnách nebo je velitel tábora přidělil na úklidové práce či jiné práce v areálu tábora. Logicky do poslední kategorie spadaly osoby práce neschopné, postižené tělesnou vadou, ale také jedinci v dočasné lékařské péči a ošetření.¹⁴⁶

Podle věku se internovaní dělili také do tří skupin, a to na osoby mladé, jejichž dosažený věk nepřesáhl 24 let, následovala skupina starších osob, která zahrnovala všechny internované v rozmezí od 24 let do 55 let a poslední skupina, tzv. přestárlých, jež zahrnovala chovance, kteří překročili 55 let věku.¹⁴⁷ Podle druhu provinění se příslušníci tábora dělili na tři hlavní kategorie, které opět nesly označení písmeny, tentokrát však malými. Do kategorie „a“ se řadily osoby zadržené pro jejich politické smýšlení, z tohoto důvodu se kategorie „a“ dělila na další dvě podskupiny. Skupina „a^{1c}“ zahrnovala jedince, kteří svým chováním a činy mohli zapříčinit ohrožení výstavby lidově demokratického zřízení, a stejně tak osoby, které ohrožovaly národní

---

¹⁴⁵ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 12, s. 6.

¹⁴⁶ ABS-K, f. E-1, k. 5, i. j. 36 – Rozdělení zařazených osob v TNP do ledna 1950, s. 1–2.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 2.

hospodářství a veřejné zásobování a internované, kteří se pokusili ilegálně překročit státní hranice a odsouzené za správní přestupky. Obzvláště nebezpečné osoby, které ohrožovaly režim a nepřátele republiky Správa TNP řadila do skupiny „a²“. Kategorie „b“ zahrnovala jedince, kteří se vyhýbali práci, jako např. podvodníci, karbaníci, prostitutky atd. Poslední kategorie zahrnovala osoby, které porušovaly pracovní morálku „absentéry a ulejšváky“.¹⁴⁸ Internovaní v táborech nucené práce se na základě sociálního původu dělili na dělníky, drobné obchodníky, živnostníky, řemeslníky a malé zemědělce, kteří se nacházeli v kategorii s označením S.1. Tzv. buržoazní třída, advokáti, lékaři, inženýři, velkoobchodníci a svobodná povolání byla zařazena do skupiny S.2. Poslední skupinu tvořili studenti a mladí lidé.¹⁴⁹

4.2.2 Práva a povinnosti příslušníků tábora

Osoby zařazené do tábora se musely přizpůsobit nařízením a předpisům upravujícím kázeňský a výchovný řád, které vydávalo nejen ministerstvo vnitra, ale také velitel tábora. Na základě zmíněných předpisů mezi hlavní povinnosti příslušníků tábora patřilo pobýt v táboře dobu určenou příkazovací komisí, řádně se chovat nejen v táboře, ale i na pracovišti, svědomitě vykonávat přidělenou práci a podrobit se osvětové a mravně-politické výchově, popřípadě i odborné výchově.¹⁵⁰ Internovaní dále museli prokazovat úctu a poslouchat příkazy velitele tábora, jeho zástupce, příslušníků stráže, zaměstnanců hospodářské správy, ale i osob pověřených technickým vedením prací v táboře i mimo něj. Úctu příslušníci tábora prokazovali pozdravem, smeknutím čepice, popřípadě postavením se do pozoru. Při vstupu velitele tábora či dozorčího orgánu do světnice musel velitel světnice zvolat „pozor“ a nahlásit číslo světnice a počet přítomných příslušníků tábora, ostatní přítomní byli povinni postavit se do pozoru.¹⁵¹ Vůči ostatním chovancům se měli chovat klidně a nevyvolávat hádky nebo rvačky. Platil přísný zákaz jakýchkoli násilností, bouření se nebo srocování. Porušení tohoto zákazu se přísně trestalo.¹⁵² Dále mezi povinnosti internovaných patřilo např. dodržování pravidelné hygieny, měli nařízeno si alespoň jednou denně umýt obličej, krk, ruce, vyčistit si zuby a upravit vlasy a vousy. Jestliže to jejich práce vyžadovala,

---

¹⁴⁸ ABS-K, f. E-1, k. 5, i. j. 36 – Rozdělení zařazených osob v TNP do ledna 1950, s. 2.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 3.

¹⁵⁰ BÁRTÍK, s. 18.

¹⁵¹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 22, s. 10–11.

¹⁵² Tamtéž, § 23, s. 11.

byli povinni se mýt podle potřeby. Každý příslušník tábora se musel minimálně dvakrát měsíčně vykoupat v teplé vodě a udržovat čistotu oděvu a obuvi.¹⁵³

Každý příslušník tábora zodpovídal za propůjčené věci a bez svolení s nimi nemohl nakládat jinak, než k čemu sloužily. S táborovým majetkem musel chovanec zacházet pečlivě a šetrně, došlo-li i přesto k poškození majetku či pracovního nářadí, zodpovědná osoba byla kázeňsky potrestána a způsobenou škodu musela uhradit. Nebyli viníci chyceni, škodu hradila buď pracovní skupina v případě, že se jednalo o pracovní nářadí, nebo v případě táborového majetku celá světnice.¹⁵⁴ Táborový řád zakazoval prodávání, či vyměňování předmětů vlastní potřeby, stejně tak požívání alkoholových nápojů, s výjimkou piva. Co se týče kouření, velitel tábora jej mohl povolit, ale pouze ve volném čase příslušníků tábora a na místech k tomu určených.¹⁵⁵

4.2.3 Doba pobytu v táboře a rozdělení do táborových tříd

Jak již bylo uvedeno výše, délku pobytu v táboře určovala příkazovací komise na základě provinění, kterého se zařazený dopustil, nejdéle však na dva roky. Internovaní v táborech nucené práce nebyli rozdělováni pouze na základě fyzické zdatnosti, sociálního původu, stáří atd., ale také na základě jejich chování v táboře. Opět se jednalo o tři třídy, v tomto případě označené římskými číslicemi. Zařazení nově příchozích do táborových tříd probíhalo automaticky na základě druhu provinění, jehož se dopustili. To znamená, že do II. třídy automaticky spadaly osoby nově zařazené či přikázané do tábora po odpykání soudního trestu. Jedinci zařazení do tábora za správní přestupky se automaticky ocitli v III. táborové třídě a do II. skupiny mohli být přeřazeni až po vypršení správního trestu. Zařazení do táborových tříd nebylo trvalé, příslušníci tábora mohli na základě dobrého chování a pracovitosti dosáhnout přeřazení do vyšší třídy, nebo naopak kázeňským trestem za vzpurnost a neposlušnost degradováni do skupiny III. Přeřazení do vyšší třídy však táborový řád povoloval až po uplynutí 60 dnů od začátku pobytu v táboře. Zařazení do táborových tříd zásadně ovlivňovalo každodenní život v táboře, jako např. povolení návštěv, souhlas s korespondencí a povolení potravinových balíčků z domova, atd.

Zařazení do táborové třídy také působilo v okamžiku propouštění z tábora. Příslušníci I. a II. třídy neměli zpravidla s propuštěním z tábora žádné problémy a tábor opouštěli po uplynutí přikázané doby, u I. třídy dokonce mohl velitel tábora příkazovací

---

¹⁵³ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 32, s. 12.

¹⁵⁴ Tamtéž, § 28, s. 11–12.

¹⁵⁵ Tamtéž, §§ 24–27, s. 11.

komisi zaslat návrh na zkrácení doby pobytu až o třetinu. Velitel tábora však musel mít jistotu, že navržený chovanec povede po propuštění pracovitý, bezúhonný a spořádaný život.¹⁵⁶ Příslušníci tábora zařazení do III. táborové třídy se z tábora zpravidla pouštěli až po přeřazení do II. třídy, nesmělo však dojít k prodloužení komisí určené doby pobytu v táboře. Stejně jako mohl velitel tábora navrhnout zkrácení doby pobytu u výborně se chovajících příslušníků tábora, mohl u nepolepšitelných jedinců zařazených ve III. třídě podat komisi návrh na prodloužení jejich pobytu v táboře, po prodloužení však nesmělo dojít k překročení zákonem stanovených dvou let.¹⁵⁷

Jak již bylo uvedeno výše, zařazení do táborových tříd ovlivňovalo, zda příslušník tábora získá povolení k návštěvě, souhlas s korespondencí či potravinovými balíčky z domova. Četnost povolených návštěv se na základě příslušnosti do tříd dělila následovně. Osoby zařazené v I. třídě měly návštěvu povolenou jednou měsíčně, internovaní v II. třídě pak jednou za šest týdnů a příslušníci ve III. třídě jednou za dva měsíce.¹⁵⁸ Veškerý kontakt s civilními i úředními osobami byl povolen pouze se souhlasem velitele tábora.¹⁵⁹ Z tohoto důvodu procházela veškerá korespondence příslušníků tábora kontrolou, kterou prováděl velitel tábora nebo jím určený zaměstnanec. Chovanci museli odesílané dopisy odevzdávat otevřené, opatřené poštovní známkou a zpáteční adresou. Jestliže osoba, jež prováděla cenzuru, shledala obsah dopisu jako nevhodný či závadný, došlo k jeho zničení. V případě, že zaměstnanec provádějící kontrolu, pojal podezření o možném spáchání trestného činu, velitel tábora předal tento dopis ministerstvu vnitra. Stejným procesem procházely i zásilky z tábora. Také došlá pošta podléhala cenzuře a zařazení svou korespondenci obdrželi až po důkladné prohlídce určeného zaměstnance. Platil přísný zákaz zasílání potravinových balíčků, potraviny, které i přes to do tábora došly, se používaly na zlepšení společného stravování.¹⁶⁰ Dopisování s rodinnými příslušníky směli pouze internovaní v I. a II. táborové třídě, chovancům zařazeným ve III. třídě byl písemný styk s příbuznými povolen pouze se svolením velitele tábora. V případě třídy I. směli chovanci odeslat dopis či pohled jednou týdně, příslušníci tábora ve II. třídě pak jednou za dva týdny.

---

¹⁵⁶ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 13, s. 7.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž, § 31, s. 12.

¹⁵⁹ Tamtéž, § 29, s. 12.

¹⁶⁰ Tamtéž, § 30, s. 12.

Příslušníkům tábora zařazeným v I. táborové třídě mohl velitel tábora povolit až třídenní dovolenou. Chovanec však musel doložit, že se jedná o vážné osobní či rodinné důvody, jako např. úmrtí blízké osoby, závažné onemocnění v rodině atd. Dovolenu delší než tři dny muselo odsouhlasit ministerstvo vnitra, stejně tak dovolenou pro příslušníky tábora v II. táborové třídě. Internovaným v III. táborové třídě se dovolená zpravidla nepovolovala. Dobu, kterou příslušník tábora strávil na dovolené, si musel po návratu napracovat.¹⁶¹

4.2.4 Ubytování

Chovance v táboře velitelství tábora rozdělilo do jednotlivých světnic s ohledem na příslušnost k pracovní skupině. Pro každou světnici velitel tábora určil velitele světnice, který zodpovídal za dodržování kázně, pořádku a čistoty, přiděloval nově příchozím lůžka a nesl odpovědnost za veškeré vybavení místnosti. V barácích pak za pořádek a dodržování všech předpisů nesl odpovědnost velitel baráku. V okamžiku, kdy nově zařazenému chovanci velitel světnice přidělil lůžko, musel je používat po celou dobu pobytu v táboře. Na každý den určil velitel světnice jednoho z ubytovaných, který se staral o úklid, osvětlení a topení. V tento den, nemusel úklidem pověřený chovanec, absolvovat ranní čtvrtodinku. Jednou týdně, zpravidla v neděli, musela světnice provést důkladný úklid. Světnice musela být vybavena dostatečným počtem lůžek, která musel velitel světnice označit jménem příslušníků, jimž byla přidělena. Dle předpisů musela být lůžka v místnosti rozestavěna tak, aby zůstal zachován pohodlný přístup k oknům a dveřím a ve vzdálenosti minimálně 40 centimetrů od sebe.¹⁶² Mezi další vybavení světnice patřila kamna na vytápění, nádoba na pitnou vodu a dostatečné úložné prostory pro osobní věci ubytovaných. Pracovním skupinám, které vykonávaly uloženou práci ve větší vzdálenosti od tábora, mohlo být zajištěno ubytování v místě pracoviště.¹⁶³

4.2.5 Stravování

Stravování příslušníků tábora zpravidla zajišťovala táborová kuchyně, ve které se připravovalo jídlo pro celý objekt. Denní strava chovanců se skládala ze tří jídel, tedy snídaně, oběda a večeře a táborové přiděly se dělily podle věku chovance a náročnosti

---

¹⁶¹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 15, s. 8.

¹⁶² Tamtéž, příloha 17, s. 4.

¹⁶³ Tamtéž, prozatímní řád, § 19, s. 10.

jemu přidělené práce.¹⁶⁴ Již zmíněné dávky potravin pro celý vězeňský systém, tedy i tábory nucené práce, určovalo ministerstvo výživy a od 1. listopadu 1947 se kalorická hodnota přidělů pro vězně nelišila od přidělů pro běžného konzumenta. Rozdíl ve vězeňských přidělech lze najít v množství přidělených základních potravin. Vězeňská kuchyně obdržela na jednoho vězně a přidělové období 16 kilogramů brambor, dva kilogramy bílého pečiva, 1200 gramů masa. Vězni sice, oproti běžnému spotřebiteli, dostávali více brambor, ovšem měli snížený příděl masa a bílého pečiva.

Pracující trestanci mohli na přilepšenou obdržet přidělový lístek P 3/II, eventuálně T 4, ale pouze v případě, že jimi vykonávaná práce splňovala podmínky pro přiznání těchto lístků. Od 1. září 1948 došlo pro vězně ke změně stanovených dávek chleba na základě věku vězněného. V případě, že vězeň přesáhl věk 20 let, měl nárok na 6500 gramů chleba a pro vězně mladší 20 let se příděl zvýšil na 8500 gramů. V případě onemocnění vězni dostávali stejnou stravu jako nemocní ve veřejných léčebných ústavech, upravenou podle nemoci.¹⁶⁵ V důsledku udržení vyrovnaného rozpočtu vydalo ministerstvo vnitra na podzim roku 1949 přesný rozpis přidělů potravin pro práce neschopné příslušníky táborů nucené práce. Na jednoho nepracujícího chovance ministerstvo vnitra vyčlenilo částku 15 Kčs na jeden den. Z tohoto obnosu mělo být zapláceno nejen jídlo, ale také veškeré náklady na režii spojenou s přípravou pokrmů a kuchyňský personál.¹⁶⁶ Zaměstnanci tábora se stravovali v samostatné kuchyni.¹⁶⁷

4.2.6 Práce příslušníků TNP

Ze zákona 247/1948 Sb. vyplývá, že pracovních sil zařazených v táborech nucené práce měl velitel tábora v maximální míře využívat pro práci ve prospěch státu. Příslušníky tábora proto pověřená ministerstva zařazovala na práci v národních podnicích a svazcích lidové samosprávy, aby tak zajistila plnění hospodářského plánu. Chovanci podle předpisů museli plnit přidělenou práci pilně, svědomitě a bez zbytečného protahování a platil pro ně zákaz mluvení při práci. Na základě příslušnosti internovaných do pracovních tříd, schopností, zručnosti a znalosti je velitel tábora přiřadil buď na práce mimo tábor, tzn. do podniků či závodů, nebo na výkon práce v táboře. Jelikož však mezi povinnosti velitele tábora patřilo plné využití pracovní síly

---

¹⁶⁴ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 21, s. 10.

¹⁶⁵ ABS-K, f. E-1, k. 8, i. j. 70 – Stanovení výše dávek potravin pro vězně.

¹⁶⁶ Tamtéž, Výnos MV č. 256/05/18-TNP/006, Stanovení potravinových náležitostí pro nepracující příslušníky TNP z 3. 10. 1949.

¹⁶⁷ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 21, s. 10.

tábora, musel přednostně přidělovat chovance na práce mimo tábor podle požadavků a pokynů ministerstva vnitra a jednotlivých zaměstnavatelů.¹⁶⁸

Pracovní doba příslušníků tábora se řídila podle vyhlášky ministerstva vnitra na základě jednotlivých oborů, ve kterých pracovali. Velitel tábora určoval pracovní dobu chovanců, kteří vykonávali práce v areálu tábora, a většinou platilo, že od pondělí do pátku se pracovalo od 7 do 12 a poté od 13 do 17 hodin a v sobotu od 7 do 11 hodin. Za práci přes určenou pracovní dobu vyhláška stanovovala příplatky. V případě, že museli příslušníci tábora provádět přidělenou práci na místech, která mohla ohrozit jejich zdraví, zaměstnavatel byl povinen zajistit dodržování veškerých předpisů a pokynů živnostenské inspekce a pracujícím poskytnout veškeré potřebné ochranné pomůcky, jako např. ochranné brýle, nepropustné boty atd. Stejně tak i vhodné pracovní nástroje či příhodný pracovní oděv. Zaměstnavatel také odpovídal za technické řízení a organizaci práce a její včasné a úsporné dokončení. Velitel tábora vedl přesné záznamy, tzv. výkaz práce, o přesném počtu odpracovaných hodin každého zařazeného, ať se jednalo o práci v táboře nebo mimo něj. Na konci každého měsíce pak tyto záznamy odevzdával Správě TNP k porovnání se záznamy zaměstnavatelů a přehled o celkovém pracovním využití příslušníků tábora předával ministerstvu vnitra.¹⁶⁹

Příslušníci tábora za vykonanou práci v táboře i mimo něj obdrželi podle pracovního výkonu plat. Výše mzdy, kterou chovanci pobírali, se lišila podle oblastí, ve které pracovali. Tyto rozdíly řídila vyhláška ministerstva sociální péče o platovém ohodnocení jednotlivých oblastí průmyslu a jiných oborů. Pokud pro daný obor vyhláška neexistovala, mzda se internovaným vypočítávala na základě platu příbuzného oboru a výši platu určoval okresní úřad ochrany práce. V případě, že standardní zaměstnanci podniku za práci obdržovali nejen peněžní, ale i věcné odměny, jako např. byt, stravu, otop, příslušníkům tábora měl zaměstnavatel tyto věcné odměny ocenit a připočítat k platu. Na konci každého měsíce zaměstnavatel strhával chovancům z hrubé mzdy srážky ze mzdy, daně a příspěvek na národní pojištění, které v případě nemoci, invalidity a stáří poskytovalo internovanému zaopatření. Na základě zákona 99/1948 Sb. o národním pojištění internovaní z hrubé mzdy platili také pojištění proti úrazu.¹⁷⁰ Zbylý obnos pak zaměstnavatel odevzdal správě tábora, která z platu strhávala částku za tzv. udržovací náklady, z kterých se hradil pobyt příslušníků v táboře. Tento

---

¹⁶⁸ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 36, s. 14–15.

¹⁶⁹ Tamtéž, § 36, s. 14–15.

¹⁷⁰ Tamtéž, §§ 34–35, s. 13–14.

obnos si správa tábora neodebírala pouze v době, kterou zařazený strávil na léčení v léčebném ústavě.¹⁷¹ Správa tábora ze zbylou část mzdy dělila na tři díly, první část obdržel příslušník tábora jako kapesné, část odeslala rodinným příslušníkům a zbytek uložila pro pozdější vyplacení.

Výše obnosu, který internovaní obdrželi jako kapesné, se z výchovných důvodů lišila podle zařazení do táborové třídy. První táborové třídě správa tábora vyplácela 15 procent z čisté mzdy, II. třída získala 10 procent a III. třída pak pouze pět procent z čistého příjmu, které za něj správa tábora obdržela. Osoba odpovědná za pokladnu vyplácela chovancům kapesné každý měsíc v hotovosti, zařazený mohl požádat, aby částku na kapesné účetní připsal k vyživovacímu příspěvku, který se odesílal rodinným příslušníkům. Kapesné sloužilo internovaným k nákupu v táborové prodejně, mohli si zde pořídit např. poštovní známky, holení, zubní pastu atd.¹⁷² Jak již bylo zmíněno výše, část platu internovaných správa tábora ukládala, jako úložné účtárna strhávala jednotně 10 procent z čistého příjmu všem příslušníkům tábora. Uloženou sumu obdržel propuštěný nejdéle do 30 dnů ode dne propuštění.¹⁷³ V případě, že se v táboře ocitla osoba, která měla vyživovací povinnost vůči rodinným příslušníkům, část její mzdy se odesílala jako příspěvek na živobytí, ale pouze v případě, že rodina nebyla zaopatřena jinak. Nárok na vyživovací příspěvek mohla uplatnit manželka a manželské děti, stejně jako děti za manželské prohlášené, osvojení i nevlastní potomci, pokud žili s manželkou v jedné domácnosti. Právo na podporu měla i bývalá manželka v případě, že internovaný před nástupem do tábora nucené práce tuto ženu finančně podporoval. Dále mohli o příspěvek zažádat rodiče, družka a nemanželské děti, ale opět pouze v případě měl-li zařazený povinnost je finančně podporovat již před nástupem do tábora.

V případě, že správa tábora uznala nárok rodinných příslušníků na vyživovací příspěvek, byl vyplácen na počátku každého měsíce oprávněným osobám a tvořila jej zbylá suma z čistého platu zařazeného po odečtení všech povinných dávek, vydržovacích nákladů, úložného a kapesného. Konečná částka podpory však nesměla přesáhnout obnos, kterým příslušník tábora přispíval před zařazením.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 38, s. 16.

¹⁷² Tamtéž, § 39, s. 16–17.

¹⁷³ Tamtéž, § 40, s. 17.

¹⁷⁴ Tamtéž, § 41, s. 17–18.

4.3 Denní řád

Každodenní život v táboře se řídil podle tzv. denního řádu, který určoval, kdy proběhnou jednotlivé denní úkony. Příslušníci tábora vstávali podle předepsaného budíčku, a to v období letním, tzn. od 1. dubna do 30. září, v pět hodin ráno a v zimě se budíček posouval na šestou hodinu ranní. V neděli a o svátcích, pokud nemuseli nastoupit do zaměstnání, vstávali internovaní o hodinu později. Pracovní doba příslušníků tábora se totiž o svátku a v neděli odvíjela od přání zaměstnavatele. Po zaznění budíčku museli chovanci ihned opustit lůžko a upravit jej, poté se umýt a po skončení snídaně nastoupit ve vojenském pořádku do práce. Ještě před nástupem do práce probíhala každý den tzv. ranní čtvrt hodinka. Jak již bylo uvedeno výše, pracovní doba se řídila podle druhu zaměstnání a činila 10 hodin, do této doby se započítávala i cesta na pracoviště a zpět. Zařazení měli nárok na hodinovou polední přestávku a oběd se podával buď v táboře, nebo přímo na pracovišti.¹⁷⁵ Volné hodiny po návratu z práce příslušníci tábora využívali k údržbě pracovního náradí, náčiní a oděvu a podrobovali se táborové výchově. Den v táboře končila večerka, která v létě spadala na devátou hodinu a v zimě na osmou hodinu večerní. V neděli a o svátcích se, podobně jako budíček, i večerka o hodinu posouvala. Během noci musel v areálu tábora panovat absolutní klid, jehož jakékoliv narušení velitel tábora trestal kázeňskými tresty. Ve volných dnech se příslušníci tábora museli účastnit přednášek a činností z oblasti mravní, odborné, politické a osvětové výchovy. V tyto dny také velitel tábora, či jiná pověřená osoba, prováděl různé prohlídky, jako např. kontrolu oděvu, čistoty v ubytovacích zařízeních atd. Ve volných dnech se mohli internovaní účastnit také bohoslužeb.¹⁷⁶

Roční doba také ovlivňovala vytápění a osvětlení veškerých prostor tábora, jako např. ubytoven, kanceláří či vězení. Vytápění řád povoloval pouze v období od 15. října do 15. dubna a topení mimo toto období bylo možné pouze se souhlasem velitele tábora. Co se týče osvětlení, v obytných místnostech se svítilo pouze od setmění do večerky a od budíčku do svítání, v ostatních prostorách pouze podle potřeby.¹⁷⁷ Pro všechny osoby, které trvale pobývaly v areálu tábora, stejně tak i pro dočasně ubytované jedince byl závazný domovní řád. Domovní řád platil jak pro zaměstnance, tak pro zařazené

---

¹⁷⁵ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 43, s. 18–19.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž, § 20, s. 10.

v táboře a jeho změny mohl nařídit pouze velitel tábora, který byl současně odpovědný za jeho dodržování a všeobecné znalosti těchto pokynů.¹⁷⁸

4.4 Kázeňský řád

Příslušníci tábora podléhali kázeňské pravomoci velitele tábora, který tuto pravomoc mohl plně nebo částečně přenést na vedoucí odloučených pracovních skupin.¹⁷⁹ Kázeňský řád umožňoval veliteli tábora, případně jeho zástupci, udržovat kázeň a pořádek v táboře a jeho platnost se vztahovala na všechny osoby zařazené v táboře nucené práce. Řád postihoval veškerá jednání a zanedbání, která odporovala základnímu táborovému řádu a stejně tak i právním a správním předpisům. Podle vážnosti spáchaného činu velitel rozhodoval, zda se jednalo o tzv. kázeňské poklesky nebo v případě hrubého porušení předpisů tzv. kázeňské přestupky. Poklesky i přestupky velitel zásadně trestal podle kázeňského řádu, pouze v případě, že došlo ke spáchání trestného činu, vyšetřování a následné potrestání bylo předáno příslušným úřadům a soudu. Např. odcizení cizí věci (krádež) mohl velitel tábora potrestat pouze v případě, jednalo-li se o věc nepatrné hodnoty a k odcizení došlo za účelem okamžité vlastní potřeby.¹⁸⁰

Velitel mohl uložit kázeňský trest teprve v okamžiku, kdy si byl jist, že nápravu nešlo zjednat domluvou či poučením a vždy s jednoznačnými důkazy o vině potrestaného a po jeho vyslechnutí. Rozhodnutí velitele tábora o uložení kázeňských trestů se oznamovalo každé ráno táborovým rozhlasem s výstižným doprovodným popisem spáchaného činu a platil zákaz potrestání více než jedním kázeňským trestem najednou. Poklesky vůči kázni se trestaly neveřejnou či veřejnou důtkou, omezením písemného styku nebo omezením návštěv v rozmezí od čtyř do osmi týdnů, podle zařazení do táborové třídy. Velitel tábora mohl dále jako kázeňský trest uložit spánek na tvrdém lůžku, tzn. odebrání slamníku na dobu až 10 dnů, přidělení údržbových a úklidových prací v areálu tábora nebo snížením kapesného až o polovinu, přičemž stržená část kapesného plynula do státní pokladny. Kázeňské přestupky se trestaly vězením po zaměstnání až po dobu 20 dnů nebo vězením či samotkou s vyloučením zaměstnání až na dva týdny. Za hrubé porušení kázně mohl velitel tábora přeřadit chovance do nižší táborové třídy nebo mohl podat návrh příkazovací komisi na

---

¹⁷⁸ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, příloha 17, s. 1.

¹⁷⁹ Tamtéž, Prozatímní řád, § 46, s. 20.

¹⁸⁰ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Kázeňský řád pro TNP, §§ 1–2, s. 1–2

prodloužení jeho pobytu v táboře. V případě nepolepšitelných narušitelů kázně mohl velitel tábora nechat přemístit internovaného do trestného tábora.¹⁸¹

Před umístěním do vězení musel potrestaný projít lékařskou prohlídkou, která určila, zda jeho zdravotní stav umožňuje výkon uděleného trestu. V případě, že velitel udělil chovanci vězení po zaměstnání, musel do věznice nastoupit nejpozději jednu hodinu po návratu z práce. Ve věznici pak musel pobývat po dobu pracovního klidu, tzn. o nedělích, svátcích a v noci. Ve společném vězení platil zákaz kouření, vězni leželi na tvrdém lůžku bez slavníku a s omezeným počtem pokrývek. Během volných dnů měl vězněný právo pobýt jednu hodinu na čerstvém vzduchu a v zimních měsících musela být vězeňská místnost přiměřeně vytopená. Rozhodl-li velitel tábora o umístění internovaného do vězení s vyloučením zaměstnání, ten trávil ve vězeňské místnosti nebo samovazbě celý den bez možnosti vycházky na dobu delší než jednu hodinu. Také v tomto případě platil zákaz kouření a vězněný spal na tvrdém lůžku a navíc dostával pouze nejnižší dávku stravy, kterou si nesměl vylepšit dokoupením potravin v táborové prodejně ani přijímáním zásilek od rodiny.

Doba, kterou příslušník tábora strávil ve vězení s vyloučením zaměstnání, se nezapočítávala do doby strávené v táboře a tento čas si musel příslušník tábora napracovat.¹⁸² V případě, že opětovné poklesky vůči kázeňskému řádu vedly velitele tábora k rozhodnutí o přeřazení internovaného do trestného tábora, musel zažádat o povolení ministerstvo vnitra. Po zařazení do trestného tábora internovaný ztratil nárok na veškeré výhody, které mu do tohoto okamžiku správa tábora poskytovala. Doba strávená v trestném táboře trvala obvykle tři měsíce, mohlo však dojít k jejímu prodloužení či zkrácení podle chování potrestaného. Chovanci, kteří se nacházeli v trestním táboře, respektive v trestním oddělení tábora nucené práce, vykonávali práce pouze uvnitř objektu tábora. Dostávali vězeňskou stravu, kterou si opět nemohli doplnit nákupem v táborové prodejně ani z balíčků od rodiny, a platil zde také zákaz kouření.¹⁸³ Kázeňské tresty mohl udělovat předseda Správy TNP a jeho náměstci, v případě, že ke spáchání poklesku či přestupku došlo v jejich přítomnosti. Velitel tábora měl, z hlediska postavení své funkce, kompetence v plném rozsahu a stejně tak jeho zástupci, v případě jeho nepřítomnosti v táboře delší než pět dní.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Kázeňský řád pro TNP, §§ 3–4, s. 2–3.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž, § 5, s. 4–5.

¹⁸⁴ Tamtéž, § 6, s. 5.

Potrestaná osoba měla právo podat odvolání v případě, že nesouhlasila s druhem nebo výší trestu. Odvolání mohl příslušník tábora podat ihned po vyhlášení trestu, nebo do tří dnů poté u velitele tábora. Velitel o každé stížnosti musel vyhotovit úřední záznam, který i s další potřebnými údaji poté předal ministerstvu vnitra či Správě TNP k posouzení. Ministerstvo vnitra či Správa TNP o oprávněnosti odvolání rozhodly s konečnou platností. Kázeňský řád poskytoval veliteli tábora možnost odložení či zkrácení trestu, ale pouze v případě, že jej potrestaná osoba svým chováním přesvědčila, že svého jednání lituje a přislíbila své polepšení i bez výkonu trestu. Nástup k výkonu trestu mohl velitel odložit o tzv. zkušební dobu, která se pohybovala v rozmezí od jednoho do tří měsíců. Pokud chovanec během zkušební doby zlepšil své chování a tím prokázal své polepšení, uložený trest mu vedení tábora prominulo. Jestliže se příslušník tábora ve zkušební době opět provinil, musel okamžitě nastoupit k výkonu odloženého trestu a velitel následně rozhodl o trestu za provinění, jehož se zařazený dopustil v podmínce. Plnění obou trestů najednou bylo možné pouze v případě, že dohromady nepřesáhly nejvyšší možnou hranici výměry trestů. Pakliže součet uložených dní převyšoval tuto výměru, mezi jednotlivými tresty velitel tábora uložil minimálně týdenní odklad. Kázeňské tresty správa tábora zapisovala do tzv. trestního záznamu, který velitel zakládal pro každého příslušníka tábora při jeho prvním potrestání. Do trestního záznamu se zaznamenávaly veškeré tresty, včetně prominutých či odložených. Tyto údaje velitel tábora předkládal, společně s měsíční zprávou o situaci v táboře, ministerstvu vnitra.¹⁸⁵

Je zajímavé, že až do léta 1950 se útěk z tábora nepovažoval za trestný čin a velitel tábora jej trestal na základě kázeňského řádu.¹⁸⁶ V případě, že internovaný utekl z tábora, velitel ihned informoval příkazovací komisi, která nařídila jeho zařazení. O útěku muselo vedení tábora informovat také ministerstvo vnitra a nejbližší Sbor národní bezpečnosti, který po uprchlém ihned zahájil pátrání. V okamžiku dopadení a opětovného umístění do tábora nucené práce došlo k automatickému přeřazení této osoby do III. táborové třídy a velitel tábora podal příslušné příkazovací komisi návrh na prodloužení pobytu v táboře.¹⁸⁷ Velitel tábora disponoval nejen pravomocí potrestat chovance v případě, že porušili vnitřní řád, ale v případě jejich vzorného chování a pracovitosti měl k dispozici systém odměn. Za pracovitost a snahu zařazoval

---

¹⁸⁵ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Kázeňský řád pro TNP, §§ 7–9, s. 6–7.

¹⁸⁶ BĀRTĪK, s. 61.

¹⁸⁷ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, §16, s. 8.

příslušníky tábora do vyšší táborové třídy, uděloval veřejné pochvaly, povolil danému chovanci kouření, častější korespondenci nebo návštěvy rodinných příslušníků. Za odměnu velitel také jmenoval velitele baráků, světnice nebo pracovní skupiny.¹⁸⁸

4.5 Samospráva příslušníků tábora

Jako jeden z výchovných prostředků se uvnitř každého tábora nucené práce organizovala táborová samospráva. Samospráva se skládala ze čtyř hlavních orgánů, mezi které patřila funkce velitele baráku, velitele světnice, spolu s jejich případnými zástupci, dále táborová rada a táborový sněm. Velitele světnic navrhovali chovanci ubytovaní ve stejné místnosti a tito velitelé pak doporučovali velitele celého baráku. Konečné slovo při jmenování zmíněných velitelů však mělo vedení tábora.¹⁸⁹ Táborová rada se skládala ze tří částí a fungovala jako vrcholný orgán samosprávy příslušníků tábora a současně sloužila jako pomocný orgán správy tábora. Jako první část rady lze označit tzv. plénum, které tvořilo shromáždění všech velitelů baráků a světnic. Následovalo předsednictvo, které se skládalo pouze z velitelů baráků, a posledním orgánem táborové rady byly tzv. komise. Komise táborové rady se dělily podle oblasti, kterou se zabývaly, na komisi pro kulturní a osvětovou činnost, provozní a výrobní komisi, komisi stravovací či trestní a vyšetřovací komisi. Všichni chovanci zasedali v tzv. táborovém sněmu, který se scházel jednou měsíčně a schvaloval návrhy a opatření táborové rady. Ke své činnosti a opatřením, kterými se zabývala, potřebovala samospráva souhlas od osvětového instruktora a velitele tábora. Současně se samosprávou příslušníků tábora se v každém táboře zakládala tzv. kniha návrhů, dotazů a proseb, která sloužila jako podklad pro jednání jednotlivých táborových komisí. Po projednání zde uvedených dotazů či připomínek pak zástupci komise výsledky těchto jednání předložili vedení tábora.¹⁹⁰

Aby se v táborech nucené práce zabránilo nedorozuměním a potyčkám mezi jednotlivými internovanými, zařazení měli možnost podat stížnost či žádost veliteli tábora o vyřešení dané situace. Všechna hlášení, žádosti i stížnosti oznamovali chovanci přímo veliteli tábora nebo případně jeho zástupci. Požadavek na setkání s velitelem musel příslušník tábora oznámit ráno dozorčímu orgánu. Tzv. raport, vyslyšení stížností a žádostí internovaných, prováděl velitel tábora každý den ve stanovenou dobu. V případě, že si chovanci stěžovali na zaměstnance tábora, tato stížnost musela být

---

¹⁸⁸ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 37, s. 15.

¹⁸⁹ Tamtéž, příloha 19, s. 1.

¹⁹⁰ Tamtéž.

sepsána do písemné podoby a poté i se stanoviskem velitele tábora předána ministerstvu vnitra k přehodnocení.¹⁹¹

4.6 Propuštění z TNP

Po uplynutí komisí stanovené doby pobytu v táboře byl zařazený z tábora nucené práce propuštěn. Velitel tábora o každém propuštění vyhotovil tzv. propouštěcí potvrzení, podobně jako příkaz k dodání do tábora, ve čtyřech kopiích (A - D). První opis předal propuštěné osobě, která se s tímto dokumentem měla dostavit na nejbližší okresní úřad ochrany práce. Na cestu na úřad obdržel propuštěný úvěrovou stvrzenku, za níž si pořídil jízdenku. Kopii B zaslal velitel příkazovací komisi, která se daným případem zabývala. Poslední dva opisy velitel vyhotovil pro okresní úřad ochrany práce v místě bydliště propuštěné osoby a ministerstvo vnitra. O propuštění z tábora nucené práce musel být informován také bezpečnostní referent okresního národního výboru, kde měl bývalý příslušník tábora po propuštění pobývat.¹⁹²

Dohled příslušného ministerstva nad příslušníky tábora neskončil jejich propuštěním, ale prostřednictvím bezpečnostních složek, konkrétně Státní bezpečnosti, je nadále sledovalo. Po převzetí Správy TNP pod rezort ministerstva národní bezpečnosti toto ministerstvo vydalo několik směrnic, které upravovaly způsob a výkon dohledu nad bývalými chovanci a jejich zpětné začlenění do společnosti.¹⁹³ Např. výnos ministerstva národní bezpečnosti z 19. července 1950 pojednával o zařazování propuštěných z TNP do práce. Tento výnos velitelům táborů ukládal, aby propuštěné rozdělilo do tří tříd podle jejich chování a pracovní morálky během pobytu v táboře. O zařazení do jednotlivých skupin rozhodoval také stupeň tzv. politické převýchovy.¹⁹⁴ Do první skupiny spadali příslušníci tábora s velmi dobrým chováním a pracovní morálkou. Tyto osoby si mohly si o svém budoucím zaměstnání rozhodnout samy. Ministerstvo velitele táborů nabádalo, aby jim nabízel pracovní místo v závodě, kde pracovaly během svého zařazení, v případě, že chovanec zažádal o přeložení jinam, mělo mu být vyhověno. Při přiřazování k práci druhé skupiny, tzn. s dobrou pracovní morálkou, měl velitel tábora brát ohled na hospodářské zájmy, ale stále s přihlédnutím k jejich přání. Co se týče poslední kategorie, označené jako III. třída, jednalo se o osoby s nízkou pracovní morálkou a politicky nenapravitelné. Ti byli výlučně začleňováni

---

¹⁹¹ ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 1 – Prozatímní řád, § 33, s. 13.

¹⁹² Tamtéž, § 14, s. 8.

¹⁹³ KAPLAN, *Tábory*, s. 112.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 113.

podle potřeb hospodářského plánu, okresní národní výbor bral ohled pouze na jejich zdravotní stav.¹⁹⁵ Osoby propuštěné z tábora nucené práce, se slibem, že budou po určitou dobu pracovat v dolech, hutích a dalších důležitých oborech, měl okresní národní výbor včlenit do určených oborů bez lékařského posudku. Těmto pracovníkům ministerstvo zaručilo stejná práva a povinnosti, jaké platily pro stálé pracovní síly. Velitelé táborů na základě těchto směrnic museli referátům práce a sociální péče jednotlivých krajských národních výborů oznamovat všechny osoby, které po propuštění z tábora podléhají těmto pravidlům.¹⁹⁶

Během podzimu 1951 vypracovalo ministerstvo národní bezpečnosti nová pravidla na zařazování propuštěných z TNP do práce. Odlišnosti od původního nařízení lze nalézt v rozdílnosti členění propuštěných, tentokrát se dělili do čtyř kategorií a o jejich zařazení rozhodoval okresní či krajský prokurátor společně se Státní bezpečností. V první skupině se nacházely osoby, jež byly i po propuštění považované za nepřátele režimu a jejichž pracovní morálka byla špatná, tyto osoby prokurátor přiděloval na pracoviště s pravidelným dohledem Státní bezpečnosti. Do druhé kategorie spadali internovaní, u kterých se výchovou v táboře dosáhlo sporných výsledků. Ti měli možnost vybrat si podnik, ve kterém budou zaměstnáni, zůstávali také pod dohledem StB. Jedinci, kteří dosahovali dobrých pracovních výkonů, ale jejichž politické smýšlení se nezměnilo, spadali do třetí skupiny. Zařazení ve třetí skupině si mohli zvolit pracovní odvětví, ale také zůstali pod dohledem. Poslední kategorii tvořili propuštění s mimořádně dobrými pracovními výsledky, kteří prokazovali slibný vztah k režimu a státní instituce jim měly co nejvíce usnadnit přechod do běžného života.¹⁹⁷

Spolu se Státní bezpečností chování bývalých chovanců hodnotily zvláštní pětičlenné okresní komise po dobu pěti let od propuštění z tábora nucené práce. Je zajímavé, že komise pro sledované tvořili spolupracovníci postižených, místa zbylých členů komise obsadil prokurátor a zástupce bezpečnosti, kteří však měli pouze poradní hlas. Jednání komise probíhala každoročně první tři roky a poté jednou za dva roky po dobu pěti let.¹⁹⁸ Směrnice ze září 1951 se neosvědčila, proto v březnu 1952 ministerstvo národní bezpečnosti poskytlo referentu „V“, který na krajských a okresních velitelstvích vykonával dohled nad propuštěnými, nové instrukce. Referent „V“ sledoval trestané za projev nepřátelství vůči režimu a přikázané do tábora nucené práce podle zákonů

---

¹⁹⁵ ABS-K, f. E-1, k. 5, i. j. 36 – Směrnice MNB 19. července 1950.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ KAPLAN, *Tábory*, s. 113.

¹⁹⁸ Tamtéž.

86/1950 Sb. a 88/1950 Sb. Referent zajišťoval komunikaci mezi prokurátorem a politickými a hospodářskými funkcionáři v závodě, kde propuštěný pracoval. Spolupracoval také se dvěma až třemi spolupracovníky sledovaného, kteří tvořili jeho přezkoušecí komisi. Poznatky, které referent „V“ sesbíral, zaznamenával do tzv. politického profilu a zakládal do kartotéky. Zjištění, která referent o sledovaném získal, tvořila základ pro rozhodování bezpečnosti, státních i hospodářských orgánů o dalším osudu bývalého příslušníka tábora i jeho rodiny.¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ KAPLAN, *Tábory*, s. 114.

5 Závěr

Ke zřízení táborů nucené práce v Československu vedla vedení komunistické strany řada příčin. Jako první lze jmenovat snahu vedoucích funkcionářů o upevnění nového režimu a rostoucí výzvy z Moskvy o zostření třídního boje. Dále pak snahu o odstranění, pro režim, nebezpečných a nepohodlných osob, a to buď z důvodu odlišného politického názoru či „nevhodného“ sociálního původu. Na zřízení táborů nucené práce měl jistě vliv i ekonomický faktor, jelikož jednání o přijetí zákona o TNP kolidoval přípravou první pětiletky. Také obavy závodů a státních podniků z nedostatku pracovních sil a jejich slibovaná podpora při budování sítě táborů přijetí zákona uspíšila. Po necelých třech měsících jednání a příprav byl zákon, jež umožňoval vytvoření TNP v Československu přijat Národním shromážděním na konci listopadu roku 1948.

Po přijetí zákona o táborech nucené práce začaly rychle vznikat první tábory. Do konce roku 1948 jich vzniklo 13 a během roku 1949 se soustava ještě rozrostla, avšak příkazovací činnost komisí nesplnila očekávání ústředního výboru strany a ministerstva vnitra. Z důvodu pomalého plnění jednotlivých táborů ministerstvo vnitra, ve spolupráci s bezpečnostními složkami, naplánovalo tzv. Akci T-43, která měla vyčistit velká města od reakce a naplnit poloprázdné tábory nucené práce. Akce však skončila fiaskem, a stejně tak veškeré snahy o reorganizaci táborového systému, které proběhly v roce 1950 a Správa TNP přistoupila k rušení malých a nerentabilních táborů. Následné předání správy táborů nucené práce do pravomoci ministerstva spravedlnosti urychlilo zánik celého systému, v listopadu roku 1951 tak zůstaly v provozu poslední čtyři tábory, které doplňovalo sedm malých odloučených pracovních skupin. Ministerstvo spravedlnosti v reorganizaci pokračovalo i v roce 1952 a na konci roku se již v táborech nucené práce nacházelo pouze 732 osob. Na jaře 1953 došlo k rozhodnutí o zrušení zbývajících táborů, jež bylo ukončeno na počátku roku 1954.

Záměrem funkcionářů ústředního výboru Komunistické strany Československa bylo vytvoření rozsáhlé sítě pracovních táborů, které by pojaly až 30 tisíc nepohodlných osob, a ve kterých by se vystříдалo až 150 tisíc občanů. Tento plán se za celou dobu existence táborů nucené práce nepodařilo naplnit, příčinu nezdaru lze hledat jednak v nejasné formulaci zákona 247/1948 Sb. především v oblasti, která se týkala vymezení osob, jež by měly být do tábora nucené práce umístěny. Tento problém se v činnosti příkazovacích komisí objevoval od jejich zřízení ministerstvem vnitra v lednu 1949.

Osoby, jež mohl zákon zařadit do tábora nucené práce, lze rozdělit na dvě skupiny. Do první kategorie spadali jedinci, kteří se vyhýbali práci, ohrožovali výstavbu lidově demokratického režimu, hospodářský rozvoj nebo veřejné zásobování. Druhá skupina se skládala z osob, odsouzených na základě zákona na ochranu lidově demokratické republiky, zákona o stíhání černého obchodu, zákona o ochraně dvouletého hospodářského plánu a ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou, které do tábora nucené práce nastupovaly po odpykání soudem uloženého trestu.

Příkazovací komise se skládala z předsedy a dvou členů komise, jimž zákon 247/1948 Sb. propůjčoval rozsáhlé pravomoci. Komise nejprve zřizovalo ministerstvo vnitra, po přijetí zákona o krajském zřízení, tuto pravomoc převzaly krajské národní výbory. Tříčlenné příkazovací komise měly za úkol umisťovat podezřelé do pracovních táborů osoby, které jim na základě podnětů od státních, politických, bezpečnostních institucí a udání občanů, předával bezpečnostní referent krajského či okresního národního výboru. Komise mohla tohoto jedince nejen zařadit do tábora, měla k dispozici i tzv. vedlejší postihy, které mimo jiné znamenaly např. zákaz pobytu v určené oblasti, ztrátu živnostenského oprávnění, bytu atd. Již zmíněná nejasnost zákona zapříčinila také počáteční zmatky, koho do tábora nucené práce zařadit, stejně tak se objevil problém s nepochopením hlavního úkolu táborů. Což mohl umocnit fakt, že i přesto, že pobyt v táboře byl prezentován jako převýchova a ne trest, zaznamenával se do rejstříků trestů. Nepochopení zákona, nejednotnost v zařazování komisemi a přetrvávající problém se sociálním složením zařazených do tábora vedlo v roce 1950 ke zrušení zákona o táborech nucené práce. Po zrušení zákona 247/1948 tábory nezanikly, změna se dotkla především činnosti a složení příkazovacích komisí. V čele komise nyní stál bezpečnostní referent krajského národního výboru a členové komise pocházeli z řad dělníků. Od této doby počty umístěných do táborů stále klesaly, což vedlo k jejich zrušení na počátku roku 1954. Během své pětileté existence tábory nucené práce prošlo okolo 20 tisíc československých občanů.

6 Seznam pramenů a literatury

Nevydané archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek Brno, fond E-1 – Správa TNP Praha.

Karton č. 1

inventární jednotka 1 – Prozatímní ústavní, kázeňský a výchovný pořádek pro TNP.

inventární jednotka 2 – Návrhy na zřízení TNP v Čechách a na Slovensku.

inventární jednotka 3 – Vyhláška ministerstva vnitra o sídlech a obvodech působnosti komisí, rozhodujících o zařazení osob do TNP a hlášení komisí o zahájení činnosti.

Karton č. 2

inventární jednotka 7 – Zápisy z porad ministerstva průmyslu o potřebě pracovních sil a pracovních možnostech pro osoby zařazené v TNP.

Karton č. 4

inventární jednotka 25 – Situační zprávy.

Karton č. 5

inventární jednotka 36 – Směrnice pro zařazování osob do trestného oddělení v TNP.

Karton č. 8

inventární jednotka 70 – Stravování v jednotlivých TNP – zprávy z kontrol.

Archiv bezpečnostních složek Brno, fond E-4 – Správa nápravných nařízení.

Karton č. 1

inventární jednotka 1 – Směrnice ministerstva vnitra o vymezení pravomoci mezi MV a MNB.

Literatura

BAJCURA, Lubomír, *Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945–1969*. In: *České vězeňství* 6, 1999, 2–3, s. 10–94.

CHYSKÝ, Jiří, *Nucená práce a její problematika se zřetelem k podstatě pracovněprávního poměru*, Praha 1961.

JANÁK, D., JIRÁSEK, Z., *Vznik a existence táborů nucené práce v podmínkách zakladatelského období komunistického systému v Československu*. In: JIRÁSEK, Zdeněk (ed.), *Tábory nucené práce a další projevy perzekuce 1948–1954*. Sborník konference SÚ ČSAV a KH FF SU, Opava 1991, s. 5–27.

JANÁK, Dušan, *Kapitoly o československém vězeňství*, Opava 2002.

JANÁK, Dušan, *Nucená práce a pracovní tábory v totalitních režimech*. In: *České vězeňství* 8, 2000, 1, 47–56.

KAPLAN, Karel, *Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu*. In: GEBAUER, František, *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989*, Praha 1993, s.6–52.

KAPLAN, Karel, *Tábory nucené práce v Československu 1948–1954*, Praha 1992.

PACZKOWSKI, Andrej, *Polsko–„nepřátelský národ“*. In: COURTOIS, Stéphane, et al: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe*, Praha 1999, 324–349.

Internetové zdroje

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé–zákon 231/1948 Sb. zákon 15/1947 Sb. a zákon 27/1947 Sb. Dostupné: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>, [cit. 24. 2. 2014].

7 Summary

This thesis discusses the creation of a five-year existence of the forced labor camp in Czechoslovakia. By establishing a communist regime in February 1948 began in Czechoslovakia period of revolutionary change. Uncertainty and the effort to consolidate the regime led leading functionaries of the Communist Party of Czechoslovakia not only to prosecute political opponents and suspected opponents of the regime but also to instil fear throughout society. Side of these reached their targets primarily via the so-called political persecution and restriction of fundamental political and civil rights and freedoms and the introduction of extra-judicial persecution and the new regime gradually built its stability and prosecution of maladjusted citizens reaching the goals such as economic or political. The first form of extra-judicial persecution of people are still forced labor camps that arose in response to the first serious problems with which the new regime had to contend with. Act 247/1948 Sb. entered into force in November 1948 and allow the detention of individuals who threatened the construction of people's democracy avoiding work, etc. Their location in forced labor camps ruled the court but the injunction Commission.

This thesis also reflects the genesis and development of the system of forced labor camps in the period from November 1948 until their extinction at the end of 1953. Thesis can be divided into three major thematic parts, the first section deals primarily a history of the use of forced labor, the preparation of the law on camps forced labor and the preparation and establishment of the first camps. Last but not least is with the problems of development, stagnation and final disposal of a network of camps in Czechoslovakia. Following the development of the camp system. the second part deals with the issue injunction Commission, which operated at regional and national committees whose principal tasks included the classification of problematic people into camps. This section also deals with the principles defining the commissions and their areas of operation. The last section of the thesis is devoted to internal mode in camps and their management. Such as headquarters, guards services, health care or daily regime of members of forced labor camps and their rights and responsibilities.

8 Seznam příloh

Tabulka č. 1 - Sídla a obvody působností prozatímních příkazovacích komisí.

Tabulka č. 2 - Změny v obvodech působnosti jednotlivých komisí.

Tabulka č. 3 - TNP založené do 3. 1. 1949.

Tabulka č. 4. - TNP k 30. 6. 1949.

Tabulka č. 5 – Rozdělení sběrných táborů po srpnu 1949.

Tabulka č. 6 – Rozšíření TNP po 1. 9. 1949.

Tabulka č. 7 – Přehled TNP k 30. 9. 1950.

Tabulka č. 8 – Stav TNP 1948–1952.

Tabulka č. 1 – Sídla a obvody působností prozatímních příkazovacích komisí

Číslo komise	Sídlo	Obvody působnosti
1	Praha	Ústřední národní výbor hlavního města Prahy
2	Praha	Beroun, Brandýs n. Labem, Český Brod, Hořovice, Jílová, Praha venkov-jih a sever, Příbram, Říčany
3	Kladno	Kladno, Kralupy nad Vltavou, Louny, Rakovník, Roudnice n. Labem, Slaný, Žatec
4	Mladá Boleslav	Mladá Boleslav, Dubá, Mnichovo Hradiště, Jičín, Mělník, Nymburk, Poděbrady
5	Plzeň	statutární město Plzeň, Blatná, Domažlice, Klatovy, Kralovice, Planá, Plzeň-venkov, Rokycany, Stříbro, Sušice, Tachov, Horšovský Týn, Přeštice
6	Karlovy Vary	Aš, Cheb, Jáchymov, Kadaň, ?, Mariánské Lázně, Loket, Nejdek, Podbořany, Sokolov, Teplá, Karlovy Vary, Vejprty, Žlutice
7	Ústí nad Labem	Bílina, Děčín, Duchcov, Chomutov, Litoměřice, Most, Teplice a Ústí nad Labem
8	Liberec	statutární město Liberec, Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Jablonna v Podještědí, Jilemnice, Liberec-venkov, Česká Lípa, Rumburk, Semily, Šluknov, Turnov, Varnsdorf
9	Hradec Králové	Broumov, Nový Bydžov, Dobruška, Dvůr Králové n. Labem, Hořice, H. Králové, Jaroměř, Nové Město n. Metují, Náchod, Nová Paka, Rychnov n. Kněžnou, Trutnov, Vrchlabí
10	Pardubice	Chrudim, Lanškroun, Litomyšl, Vysoké Mýto, Pardubice, Polička, Ústí n. Orlicí, Žamberk
11	Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod, Čáslav, Kutná Hora, Humpolec, Chotěboř, Kolín, Ledec nad Sázavou
12	Tábor	Benešov, Kamenice nad Lipou, Milevsko, Pelhřimov, Sedlčany, Tábor, Vlašim
13	České Budějovice	České Budějovice, Jindřichův Hradec, Kaplice, Český Krumlov, Písek,

		Prachatice, Strakonice, Třeboň, Týn nad Vltavou
14	Jihlava	Moravské Budějovice, Dačice, Jihlava, Moravský Krumlov, Velké Meziříčí, Třebíč, Znojmo
15	Brno	statutární město Brno, Boskovice, Brno-venkov, Hustopeče, Nové Město na Moravě, Mikulov, Tišnov, Moravská Třebová, Vyškov
16	Olomouc	statutární město Olomouc, Moravský Beroun, Holešov, Hranice, Kroměříž, Litovel, Olomouc-venkov, Prostějov, Přerov, Rýmařov, Šternberk, Šumperk, Zábřeh
17	Zlín	Uherský Brod, Hodonín, Uherské Hradiště, Kyjov, Zlín
18	Ostrava	statutární město Ostrava, statutární město Opava, Fryštát, Nový Jičín, Valašské Meziříčí, Místek, Český Těšín, Vsetín, Bílovec, Bruntál, Jeseník, Hlučín, Krnov, Opava-venkov
19	Bratislava	celý obvod země Slovenské

Zdroj: ABS-K, f. E-1, k. 1, i. j. 3 – Vyhláška MV, č. 1620/1-16/11-48-III/6-A ze 17. listopadu 1948.

Tabulka č. 2 – Změny v obvodech působnosti jednotlivých komisí

Číslo komise	Sídlo	Obvody působnosti
1	Praha	Ústřední národní výbor Hlavního města Prahy
2	Praha	Referát národní bezpečnosti, ONV Praha- sever a správních okresů Benešov, celé Prahy (sever, jih, východ, západ), Říčany, Sedlčany a Votice.
3	Kladno	Beroun, Dobříš, Hořovice, Kladno, Kralupy nad Vltavou, Nové Strašecí, Příbram, Rakovník a Slaný.
4	Mladá Boleslav	Brandýs nad Labem, Český Brod, Kolín, Kutná Hora, Mělník, Mladá Boleslav, Nymburk a Poděbrady
5	České Budějovice	Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Kaplice, Milevsko, Písek, Prachatice, Soběslav, Strakonice, Trhové Sviny, Třeboň, Týn nad Vltavou, Vimperk, Vodňany a Tábor
6	Plzeň	statutární město Plzeň, Blatná, Blovice, Domažlice, Horažďovice, Horšovský Týn, Klatovy, Plasy, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stod, Stříbro, Sušice, Tachov
7	Karlovy Vary	Aš, Cheb, Jáchymov, Kadaň, Karlovy Vary, Kraslice, Mariánské Lázně, Podbořany, Toužim a Sokolov
8	Ústí nad Labem	Bílina, Děčín, Duchcov, Horní Litvínov, Chomutov, Litoměřice, Louny, Lovosice, Most, Roudnice nad Labem, Teplice, Ústí nad Labem a Žatec
9	Liberec	statutární město Liberec, Česká Lípa, Doksy, Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Jilemnice, Liberec,

		Mnichovo Hradiště, Nový Bor, Rumburk, Semily, Turnov
10	Hradec Králové	Broumov, Dobruška, Dvůr Králové nad Labem, Hořice, Hradec Králové, Jaroměř, Jičín, Náchod, Nová Paka, Nový Bydžov, Rychnov nad Kněžnou, Trutnov, Vrchlabí, Žamberk
11	Pardubice	Čáslav, Hlinsko, Holice, Chotěboř, Chrudim, Lanškroun, Litomyšl, Pardubice, Polička, Přelouč, Ústí nad Orlicí, Vysoké Mýto
12	Jihlava	Dačice, Havlíčkův Brod, Humpolec, Jihlava, Kamenice nad Lipou, Ledec nad Sázavou, Moravské Budějovice, Pacov, Pelhřimov, Třebíč, Třešť, Velké Meziříčí, Žďár
13	Brno	statutární město Brno, Blansko, Boskovice, Brno, Břeclav, Bučovice, Bystřice nad Pernštejnem, Hustopeče, Mikulov, Moravská Třebová, Moravský Krumlov, Rosice, Slavkov, Svitavy, Tišnov, Velká Bíteš, Vyškov, Znojmo, Židlochovice
14	Olomouc	statutární město Olomouc, Bruntál, Hranice, Jeseník, Kojetín, Litovel, Olomouc, Prostějov, Přerov, Rýmařov, Šternberk, Šumperk, Zábřeh
15	Zlín (Gottwaldov)	Hodonín, Gottwaldov, Holešov, Kroměříž, Kyjov, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Valašské Klobouky, Valašské Meziříčí, Veselí nad Moravou, Vsetín
16	Ostrava	statutární město Ostrava, statutární město Opava, Bílovec, Český Těšín,

		Frenštát pod Radhoštěm, Fryštát, Hlučín, Krnov, Místek, Nový Jičín, Opava, Ostrava, Vítkov
17	Bratislava	beze změn

Zdroj: ABS-K, f. E-1, k. 2, i. j. 3 – změna obvodů působnosti komisí,
č. 1620/62-2/2-49.

Tabulka č. 3 – TNP založené do 3. 1. 1949

Název TNP	Zaměstnavatel	Kapacita	Poznámka
Kladno-Dříň, „Na šestém“	Spojené ocelárny v Kladně	350	předpokládané rozšíření na 450 osob do konce ledna 1949
Kladno – Dubí	Důl Antonína Zápotockého	350	
č. 43 v Dolním Jiřetíně u Mostu	Severočeské hnědouhelné doly	700	v lednu byl otevřen tábor pro 600 osob
Horní Žďár u Jáchymova	Jáchymovské doly	800	
České Budějovice	Tužkařský průmysl	280	tábor a pracoviště pro ženy
Lešany	Doly v Jílovém	muži 6000 ženy 500	sloužil jako sběrný tábor pro jižní a východní Čechy
Stárkov, okres Broumov	Východočeské uhelné doly v Trutnově	350	
Ostrava – Kunčice	Sběrný tábor pro Ostravsko-karvinské doly	600	naplánováno navýšení míst v TNP pro 4 až 5000 osob
Ostrava – Karlov?	OKD	600	
Doubrava	OKD	300	
Oslavany u Brna	Důl V. Noska	200	během ledna 1949 mělo dojít k navýšení dalších 200 míst
Třinec	Třinecké železárny	100	
Znojmo	Konzervárny ovoce a zeleniny Znojmo	400	pracoviště pro ženy
Celkem 13 TNP	6 uhelných dolů 2 jiné doly 2 ocelárny a 3 různé	11 530 osob	

Zdroj: ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva z 3. 1. 1949.

Tabulka č. 4. - TNP k 30. 6. 1949

	Umístění tábora	Kapacita	Obsazenost	Pracoviště
1	Kladno – Dubí	350	202	Kladno – důl A. Zápotockého
2	Kladno – Dříň	280	134	Kladno – Spojené ocelárny n. p.
3	Dolní Jiřetín	740	282	SHD - Most
4	Stárkov, okr. Broumov	350	113	Východočeské uhelné doly
5	Pardubice	700	352 mužů 173 žen	Synthesia – Semtín, ČSSZ a polní hospodářství
6	Lešany, okres Benešov	6500	325 mužů 7 žen	Sběrný tábor, pracoviště pro 250 osob
7	České Budějovice	280	230 žen	Budějovice – tužkárny, staveniště, pila
8	Ostrava – Vítkovice	250	197	Vítkovické železárny
9	Ostrava – Kunčice	500	170	OKD – doly Stalin a Stachonov
10	Třinec	100	75	Třinecké železárny
11	Oslavany u Brna	180	157	Rosicko-oslavanské doly, důl V. Noska
12	Brno	400	155	Čs. stavební závody a různé veřejné práce
13	Znojmo	-	63 žen	Zemědělství, vinařství, konzervárny ovoce a zeleniny
14	Hodonín	250	-	Pro zvláštní potřebu, chybí prac. příležitost
15	Nováky	1500	520 mužů 124 žen	Uhelné doly, chemická továrna, dřevo-průmysl, ČSSZ, aj.
16	Ilava	120	99 mužů 9 žen	Škodovy závody, cihelna, ČSSZ, státní statky, aj.
Celkem:		11600	3385	

Zdroj: ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zpráva za II. čtvrtletí 1949 z 11. 7. 1949.

Tabulka č. 5 – Rozdělení sběrných táborů po srpnu 1949

MUŽI			
Sběrné středisko (TNP)	Komise z krajů	Přídělení	Poznámka
Všebořice	Ústí nad Labem Liberec, Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice	TNP Dolní Jiřetín TNP Kladno-Dřívň	
Pardubice	Praha Hradec Králové Pardubice	TNP Stárkov	Komise č. 1-3 z Prahy a Kladna měly odesílat zařazené přednostně do obou TNP v Kladně do naplnění jejich kapacity a komise č. 4 v Mladé Boleslavi do TNP Dolní Jiřetín.
Brno	Brno Zlín (Gottwaldov) Jihlava	TNP Oslavany TNP Ostrava-Kunčice	Komise č. 13 měla odesílat zařazené přednostně do TNP v Oslavanech a po naplnění kapacity do Ostravy-Kunčic.
Ostrava-Kunčice	Ostrava Olomouc	TNP Ostrava-Vítkovice, TNP Třinec	
ŽENY			
Pardubice	Praha Hradec Králové Pardubice	pro soustředění pohlavně nakažených, nemocných a starších 45 let, ostatní zařazeni do TNP v Širokých Třebčicích	
České Budějovice	České Budějovice Plzeň	na základě potřeby pro lehký průmysl v Č. Budějovicích a okolí	
Široké Třebčice	Karlovy Vary Ústí nad Labem Liberec	pro ředitelství ČSSS v Podbořanech	
Valtice	Brno, Jihlava, Zlín, Olomouc, Ostrava	pro ředitelství ČSSS ve Valticích, TNP Uherčice	

Zdroj: BORÁK, Mečislav, JANÁK, Dušan, *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*, Opava 1996, s. 213.

Tabulka č. 6 – Rozšíření TNP po 1. 9. 1949

	TNP	Kapacita	Poznámka
1	České Budějovice I	1000	M
2	Hřebený	250	M
3	Sv. Jan pod Skalou	500	M Jako sběrný tábor pro Prahu.
4	Dlažkovice	600	Ž
5	Vykmanov (Horní Žďár u Jáchymova)	1000	M
6	Jáchymov-Vršek	500	M
7	Jáchymov-Svornost a Centrální	1000	M
8	Mírov	250	M
9	Jáchymov-Bratrství	400	M
10	Gottwaldov	300	M
11	Znojmo-Hradiště	250	M
12	Jaroslavice	300	Ž
13	Janovice	400	M
14	Jeseník	200	M
15	Karlova Huť	200	M
	Celkem	7 150 (6 250 míst pro muže a 900 pro ženy)	

Zdroj: BORÁK, Mečislav, JANÁK, Dušan, *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*, Opava 1996, s. 233.

Tabulka č. 7 – Přehled TNP k 30. 9. 1950

	Umístění TNP	Kapacita	Skutečný stav
1	Kladno-Dříň	400	97
2	Pardubice	850	402
3	Všebořice	2000	127
4	Široké Třebčice	250	122 žen
5	Sv. Jan pod Skalou	500	88
6	Jáchymov-Vršek	350	268
7	Ostrava-Kunčice	500	123
8	Ostrava-Vítkovice	260	244
9	Třinec	600	159
10	Oslavany	230	69
11	Brno	400	88
12	Valtice	280	91 žen
13	Uherčice	110	68 žen
14	Hodonín u Kunštátu	250	155
15	Mírov	250	262
16	Jaroslavice	300	111 žen
17	Příbram-Vojna a Brod	800	890
18	Dlažkovice	600	145 žen
19	Gottwaldov	300	190
20	Nováky	1500	389 116 žen
21	Hronec	500	190
22	Trenčín	200	158
23	Jáchymov-Nikolaj	400	354
24	Jáchymov-Plavno	300	229
	Celkem	12 130	5135

Zdroj: BORÁK, Mečislav, JANÁK, Dušan, *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*, Opava 1996, s. 242.

Tabulka č. 8 – Stav TNP 1948–1952

Rok	Počet TNP	Počet zařazených
1948	k 31.12. 11 TNP	kapacita 10 780
1949	k 31.12. 26 TNP	5756
1950	k 30.9 24 TNP	5135
1951	červenec 9 TNP a 6 pracovních skupin	1656
1952	k 8.10. 4 TNP	732

Zdroj: ABS-K, f. E-1, k. 4, i. j. 25 – Situační zprávy.